

Evaluering av handlingsplanen

Trygghet, mangfold, åpenhet

Delrapport 2 – Konsekvensene av koronapandemien

Rapport 2020 - 9

Evaluering av handlingsplanen

Trygghet, mangfold, åpenhet

Delrapport 2 – Konsekvensene av koronapandemien

Utarbeidet for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Forord

Denne delrapporten er en del av evalueringen av handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*. Som et resultat av koronapandemien innførte myndighetene en rekke restriksjoner og tiltak som har berørt nær sagt samtlige deler av samfunnet. I denne rapporten undersøker vi i hvilken grad endringene har påvirket arbeidet med handlingsplanen. Oppdraget er utført på vegne av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, og vi takker for at vi har fått mulighetene til å arbeide med dette spennende og viktige prosjektet.

Vi ønsker å rette en stor takk til alle som har stilt opp til intervjuer og bidratt med grunnlagsmateriale til evalueringen på annet vis. Det har vært både hyggelig, spennende og meget lærerikt å intervju dere. I det følgende året vil vi fortsette arbeidet med å evaluere flere aspekter ved handlingsplanen, og vi håper på et fortsatt godt samarbeid med alle involverte parter.

Henrik Skaug Sætra er prosjektleder, og Kaja Meeg Valvatne, Gro Malene Vestøl, Anette Walstad Enes, Susanne Rolandsen og Trude Thorbjørnsrud bidrar også i evalueringen.

Oslo, juli 2020

Proba samfunnsanalyse

Innhold:

1	INNLEDNING.....	5
1.1	Problemstillinger.....	5
1.2	Metode og rapportens oppbygging.....	6
1.2.1	Rapportens oppbygging.....	6
2	KORONAPANDEMIEN OG INNSATSEN PÅ LHBTIQ-FELTET.....	8
2.1	Sentrale aktører på feltet.....	8
2.1.1	Erfaringene til representanter for direktorater.....	8
2.1.2	Sivilsamfunnsaktørenes erfaringer.....	9
2.1.3	Pride og Black lives matter.....	12
2.2	Spesielt sårbare grupper.....	13
2.2.1	Manglende trygghet i hjemmet og digitalt privatliv.....	13
2.2.2	Helse tilbud og støttetiltak.....	14
2.2.3	Krisetid og normativitet.....	15
2.2.4	Alder og digital kompetanse.....	15
2.3	Myndighetenes respons.....	16
3	ALTERNATIVE LØSNINGER.....	18
3.1	Alternative tiltak og løsninger.....	18
3.1.1	Pride.....	18
3.1.2	Digitale løsninger.....	19
3.2	Positive konsekvenser.....	20
3.3	Negative konsekvenser.....	21
3.4	Langsiktige virkninger.....	23
4	HANDLINGSPLANEN OG TILTAK.....	25
4.1	I hvilken grad har handlingsplanarbeidet blitt forstyrret?.....	25
4.2	Tiltak som er spesielt påvirket.....	25
4.3	Status for arbeidet med handlingsplanen.....	27
5	OPPSUMMERING OG ANBEFALINGER.....	28

Sammendrag

Bakgrunn og metode

På oppdrag for Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir) evalueres nå handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*. Denne andre delrapporten er en undersøkelse av hvilke konsekvenser koronapandemien har medført for arbeidet med handlingsplanen og på lhbtq-feltet generelt. Vårt mål i denne rapporten har vært å belyse hvordan sentrale aktører som er involvert i arbeidet med handlingsplanen oppfatter konsekvensene av situasjonen som oppstod etter innføringen av omfattende restriksjoner 12. mars 2020. Vi har fokusert spesielt på a) hvordan aktørene oppfatter konsekvenser for seg selv og egen organisasjon, b) hvilke alternative løsninger som har blitt implementert og c) hvordan handlingsplanarbeidet har blitt påvirket. Undersøkelsen er basert på intervjuer med informanter som representerer direktorater med ansvar for tiltak, samt sentrale sivilsamfunnsaktører. I tillegg er undersøkelsen basert på en begrenset dokumentgjennomgang.

Funn og anbefalinger

Oppfatninger om konsekvensene av koronapandemien

Koronapandemien har ført til store endringer for alle våre informanter, og for virksomhetene og organisasjonene de representerer. Vi har imidlertid funnet at de til tross for dette ser ut til å ha klart å finne alternative løsninger og tilpasninger som har gjort dem i stand til å videreføre arbeidet på feltet på det flere omtaler som en tilfredsstillende måte.

Koronasituasjonen har ført til endrede prioriteringer hos myndighetene, og en reduksjon i samhandling og interaksjon mellom aktørene som arbeider på feltet. Sivilsamfunnsaktørene har til dels svært forskjellige oppfatninger om myndighetenes informasjonsarbeid i denne perioden. Mens noen har opplevd myndighetenes budskap som betryggende, spesielt relatert til finansiering og økonomisk støtte, opplever andre aktører samme forhold som en stor usikkerhetsfaktor i denne perioden.

Sivilsamfunnsaktørene viser alle stor forståelse for at håndteringen av en pandemi har medført endrede prioriteringer og begrensede muligheter til å følge opp aktørene på feltet. Det fremstår imidlertid som tydelig at man nå nærmer seg et punkt der det begynner å bli vanskelig å fortsette å leve i en unntakstilstand. Sivilsamfunnsaktørene rapporterer om behov for informasjon både om finansiering og støtteordninger, innsatsen på feltet, og at kommunikasjon og samhandling mellom aktørene gradvis gjenopptas.

Alternative løsninger og konsekvenser

Samtlige aktører forteller at det har blitt tatt kvantesprang inn i den digitale verden i løpet av koronapandemien. Digitale møter i organisasjonen, digitale «kafésamlinger» for medlemmer og brukere og digitale chatte- og støtteordninger har blitt utprøvd av de fleste aktørene. Også større arrangementer har blitt avholdt digitalt, som for eksempel i forbindelse med Oslo Pride, men også digitale landsmøter og digital sommerleir er planlagt og/eller avholdt.

De fleste aktørene erfarer at det er en rekke positive konsekvenser forbundet med alternative løsninger. Digitale møter er både tidsbesparende og effektive, og bruk av digitale flater muliggjør bredere deltakelse.

De negative konsekvensene er i stor grad forbundet med tapet av de positive virkningene man får ved at mennesker møtes, snakker sammen, blir kjent, og knytter nettverk.

Samtlige organisasjoner er klare på at fysiske tilbud ikke kan erstattes fullt ut av noe digitalt, og at det digitale må komme i tillegg. I tillegg trekkes det frem at mange tilbud *ikke* kan gis digitalt, som for eksempel medisinsk behandling og oppfølging.

Flere uttrykker en viss bekymring for potensielle langsiktige konsekvenser av koronapandemien. Et aspekt er det økonomiske. Kostnadene forbundet med å håndtere koronapandemien er enorme, og dette kan få budsjettmessige konsekvenser for statsforvaltningen, og i neste instans sivilsamfunnsaktører. Sivilsamfunnsaktører er også bekymret for at et midlertidig bortfall av samarbeids- og medvirkningsarenaer vil føre til en varig svekkelse på disse arenaene, og påpeker at det nå må jobbes aktivt med å gjenoppbygge disse.

En annen potensiell konsekvens av restriksjonene som ble innført er at mange aktiviteter har blitt *utsatt* til høsten 2020. Dette har ført til at en del aktører har fått frigjort tid til å håndtere responsen på koronapandemien, men på lang sikt kan dette føre til en opphopning av arbeid og arrangementer når situasjonen normaliseres.

Spesielt utsatte grupper

Selv om aktørene i hovedsak oppfatter at arbeidet på feltet ikke er alvorlig forstyrret, er det tydelig at noen grupper er mer utsatt enn andre. Dette gjelder for eksempel de som ikke er trygge, eller ikke har det bra, i sitt eget hjem eller de som har behov for hjelp, behandling og oppfølging som ikke kan gjennomføres digitalt. I tillegg påpekes det at krisetiden har medført en tendens til normativitet. Myndighetene og andre aktører har vært nødt til å utvikle informasjon og anbefalinger raskt, og det pekes på at dette i visse tilfeller har gått ut over minoriteter. Avslutningsvis fremheves digital kompetanse og alder som viktige faktorer som kan indikere sårbarhet. Spesielt eldre personer omtales av flere informanter, og det oppleves som spesielt problematisk at flere i denne gruppen, som allerede erfarer å ha et redusert tilbud, mister de få tilbudene de har når de gjøres digitale.

Handlingsplanen og tiltak

Det overordnede inntrykket er at handlingsplanarbeidet i stor grad har gått videre i løpet av perioden med restriksjoner. Til tross for at arbeidshverdagen har blitt endret har mange av tiltakene allerede blitt gjennomført eller iverksatt, og få prosesser ser ut til å ha stoppet helt opp i løpet av denne perioden. Det er imidlertid tydelig at flere tiltak har blitt endret, ved at for eksempel møter og arrangementer har blitt flyttet over til digitale flater. I all hovedsak opplever aktørene at målene for disse tiltakene har blitt oppnådd ved hjelp av slike alternative løsninger, i alle fall til en viss grad.

Anbefalinger

På bakgrunn av funnene i denne delrapporten kommer vi med følgende anbefalinger:

- Det bør utarbeides en «krisepan» for feltet, som identifiserer de særskilte utfordringene som er avdekket i denne rapporten, samt hvilke grupper som er spesielt utsatt. Det bør utarbeides spesielle tiltak for disse gruppene som raskt kan iverksettes. Utviklingen av en slik plan bør påbegynnes umiddelbart.
- Spesielt utsatte grupper bør kartlegges grundigere, og det bør gjøres en vurdering av hvor store konsekvensene har vært, og er, for disse gruppene.
- Det bør iverksettes tverrsektorielle tiltak for å finansiere erfaringsoppsummeringer fra sivilsamfunnsaktørene som i denne perioden har kommet langt med digitalisering av sine tjenester og arrangementer. Vi anser det som hensiktsmessig å finansiere prosjekter som lar organisasjonene systematisere og konsolidere den kunnskapen de har fremskaffet, både for deres

egen del, men ikke minst for å sikre erfaringsdeling med de aktørene som ikke i like stor grad var i stand til å omstille seg.

- Kommunikasjons- og samhandlingsarbeidet mellom aktørene på feltet bør komme i gang igjen så snart som mulig. Samtlige aktører har forståelse for at dette har vært en periode preget av unntak, men det nå er et stort behov for a) informasjon om støtte- og tilskuddsordninger og rapportering, b) informasjon om retningslinjer og anbefalinger til organisasjoner og målgrupper og c) informasjon og dialog om eksisterende og ny handlingsplan.
- Aktørene på feltet bør samarbeide om å legge en langsiktig plan for høsten 2020, siden det er en fare for at dette blir et halvår der mange utsatte møter og arrangementer skal gjennomføres. Det er viktig med god dialog i planleggingen av halvåret slik at arrangementer ikke kolliderer, og slik at aktørene også får tilstrekkelig rom og kapasitet til å gjenoppta viktige funksjoner og kontakter som kan ha blitt redusert i løpet av perioden med restriksjoner.

1 Innledning

Regjeringens handlingsplan *Trygghet, mangfold, åpenhet – Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (2017-2020)* er iverksatt for å sikre lhbtq-personers rettigheter, samt motvirke hets og diskriminering.¹ Handlingsplanen utgjør en målrettet innsats for å bidra til åpenhet, aktivt motarbeide diskriminering og sikre individers rettigheter, uavhengig av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Kjønnskarakteristika var ikke nevnt i handlingsplanen, men dette begrepet inngår nå i arbeidet på feltet.

Da regjeringen 12. mars innførte strenge tiltak for å hindre ytterligere spredning av koronaviruset, ble en rekke aktiviteter og organisasjoner påvirket. Vårt mål i denne rapporten er å belyse hvordan sentrale aktører som er involvert i arbeidet med handlingsplanen oppfattet konsekvensene av disse endringene. Vi har fokusert spesielt på a) hvordan aktørene oppfatter konsekvenser for seg selv og egen virksomhet, b) hvilke alternative løsninger som har blitt implementert og c) hvordan handlingsplanarbeidet har blitt påvirket.

En god forståelse av hvordan koronapandemien har påvirket, og fortsetter å påvirke, arbeidet på feltet er nødvendig for å sikre at aktørene kan komme i mål med handlingsplanen på en tilfredsstillende måte. Dette er særlig viktig siden handlingsplanen er inne i sitt siste virkeår. Det er også viktig å påpeke at denne rapporten er utarbeidet i en periode med mindre spredning av viruset i Norge. Dette har ført til en lettelse av restriksjoner, og mange oppfatter at samfunnet er på vei til å normaliseres noe. Koronapandemien er imidlertid på ingen måte over enda, og ved å lære av konsekvensene av første runde med strenge restriksjoner vil man stå bedre rustet til å håndtere en eventuell ny oppblomstring av viruset.

1.1 Problemstillinger

I denne rapporten vil vi belyse og besvare følgende problemstillinger:

- 1) Hvordan, og i hvilken grad, har arbeidet på lhbtq-feltet blitt påvirket av koronapandemien?
 - a) Hvilke endringer i aktiviteter, tilbud og løpende arbeid har kommet som en følge av koronapandemien?
 - b) Har koronapandemien ført til negative konsekvenser for arbeidet på feltet?
 - c) Har koronapandemien ført til positive konsekvenser for arbeidet på feltet?
 - d) Er noen lhbtq-personer spesielt utsatt for negative konsekvenser som følge av koronapandemien?
- 2) Hvordan, og i hvilken grad, har koronapandemien påvirket arbeidet med handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*?
 - a) Har noen tiltak blitt spesielt påvirket av koronapandemien? I så fall, hvilke og hvordan?
 - b) Har handlingsplanarbeidet i sin helhet blitt påvirket av koronapandemien?
- 3) Er det behov for justering av innsatsen på feltet i lys av koronapandemien?
 - a) Hva mener sentrale interessenter om behovet for justeringer av arbeidet med handlingsplanen som en følge av koronapandemien?

¹ Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). (2016) Trygghet, mangfold, åpenhet: Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk 2017-2020. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/trygghet-mangfold-apenhet/id2505393/>

- b) Hvilke anbefalinger om justeringer av arbeidet fremstår som hensiktsmessige ut fra datainnsamlingen i denne fasen av evalueringen, og analysene som ble presentert i delrapport 1?

Den første gruppen med problemstillinger omhandler konsekvensene for feltet som helhet. Vi har lagt vekt på fire forskjellige underspørsmål, som omfatter en generell beskrivelse av endringene koronapandemien har medført, en vurdering av de negative og positive konsekvensene av disse endringene, samt en vurdering av hvilke grupper i handlingsplanens målgruppe som fremstår som spesielt negativt påvirket av situasjonen.

Den andre problemstillingsgruppen omhandler handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*. Her ser vi mer eksplisitt på hvordan tiltak i handlingsplanen, samt handlingsplanarbeidet som helhet, har blitt påvirket.

Tredje problemstillingsgruppe innebærer at vi vurderer funnene fra de foregående spørsmålene og tar stilling til i hvilken grad det er nødvendig å justere arbeidet med handlingsplanen, eller å iverksette nye eller endre eksisterende tiltak. Dette omfatter både en oppsummering av hva aktørene vi har intervjuet forteller og ønsker samt våre anbefalinger basert på den totale datainnsamlingen. Anbefalingene omhandler hvordan man kan sørge for at negative konsekvenser av situasjonen ikke blir varige og hvordan man kan sikre et godt læringsarbeid knyttet til positive konsekvenser av endringene som har oppstått. Videre gir vi konkrete anbefalinger om justeringer av tiltak og generell innsats knyttet til handlingsplanen som helhet.

1.2 Metode og rapportens oppbygging

Rapporten er basert på 15 intervjuer med sentrale aktører på feltet, i tillegg til en dokumentgjennomgang der vi har undersøkt uttalelser, pressemeldinger o.l. relatert til innsatsen på feltet.

Intervjuene ble gjennomført i perioden mai-juli 2020 som telefon- og videointervjuer. 4 forskjellige forskere har gjennomført intervjuene, og intervjuene var *semi-strukturerte*. Dette innebærer at vi har utarbeidet en intervjuguide med spørsmål som dekker problemstillingene vi skal belyse, men at disse er åpne nok til at vi også kan få inn ny og uventet informasjon. Det har også vært en bevisst tilnærming i intervjuene å være åpne for ny og ukjent informasjon og å følge opp dette.

Prosjektet har også omfattet en dokumentgjennomgang og kartlegging av uttalelser, pressemeldinger, o.l. fra sentrale aktører på feltet. Dette bidrar til å gi ytterligere informasjon om hvilke endringer situasjonen har medført, hvordan aktørene har tilpasset seg og dels hvordan de forskjellige aktørene vurderer endringene og situasjonen som har oppstått.

1.2.1 Rapportens oppbygging

Denne delrapporten er delt inn i fem kapitler, inkludert denne innledningen.

I kapittel 2 presenterer vi funn om hvordan koronapandemien har påvirket aktørene og innsatsen på feltet generelt. Vi fokuserer her på en gjennomgang av et utvalg sentrale aktører bestående av både myndigheter og sivilsamfunnsaktører. Vi går deretter gjennom hva som kjennetegner spesielt sårbare grupper og hvordan disse har blitt særlig negativt påvirket. Avslutningsvis presenterer vi sivilsamfunnsaktørenes syn på myndighetenes respons på situasjonen.

Kapittel 3 omhandler de alternative løsningene som har blitt implementert som følge av at tradisjonelle møteplasser, aktiviteter og arbeidsformer vanskelig kunne videreføres. Vi

viser innledningsvis til noen av løsningene som har blitt iverksatt, før vi går videre til en diskusjon av *konsekvensene* av disse løsningene. Først diskuterer vi de negative konsekvensene, deretter de positive, og avslutningsvis oppsummerer vi aktørenes syn på hvorvidt disse konsekvensene forventes å være kortsiktige eller varige. Når det gjelder de positive konsekvensene er det spesielt viktig å være oppmerksom på hva som kan gjøres for å sikre seg at de *blir* varige.

Kapittel 4 omhandler handlingsplanen som helhet og tiltakene i handlingsplanen. Først viser vi til oppfatningene aktørene har om konsekvensene for handlingsplanen som helhet. Deretter går vi videre til en diskusjon av tiltak eller områder som vurderes som spesielt påvirket av koronapandemien. Avslutningsvis viser vi til aktørenes oppfatninger om hvorvidt status for arbeidet med handlingsplanen har blitt påvirket av pandemien.

Kapittel 5 består av en oppsummering og anbefalinger. Her trekker vi sammen trådene fra de tidligere kapitelene, og vurderer disse samlet opp mot et eventuelt behov for justeringer av handlingsplanarbeidet eller behov for nye tiltak eller justeringer av eksisterende tiltak.

2 Koronapandemien og innsatsen på lhbtq-feltet

Før vi går over på handlingsplanen og konkrete tiltak, vil vi se litt bredere på konsekvensene for innsatsen på lhbtq-feltet. Hvordan har koronapandemien påvirket aktørene som jobber mot diskriminering og for å sikre individers rettigheter, uavhengig av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika? Vi vil også diskutere om det er noen grupper innenfor handlingsplanens målgruppe som har blitt spesielt påvirket av restriksjonene som har blitt innført som en følge av pandemien. Avslutningsvis ser vi på hvordan myndighetene har respondert på situasjonen, og hvordan deres respons vurderes av sivilsamfunnsaktørene.

2.1 Sentrale aktører på feltet

For å få en oversikt over hvordan de forskjellige aktørene har blitt påvirket spurte vi respondentene om hvordan deres arbeidshverdag har blitt endret, samt hvordan de oppfatter at egen virksomhet har blitt påvirket. Vi gir ikke her noe uttømmende bilde av hvordan samtlige aktører på feltet har blitt påvirket, men datamaterialet gir et visst grunnlag for å si noe om hvilke konsekvenser koronapandemien har hatt for en del av de sentrale aktørene.

Alle våre informanter forteller at deres arbeidshverdag har blitt påvirket, og at konsekvensene av endringene er delt. For det første forteller flere om den generelle problematikken i fasen med de strengeste reguleringene, der spesielt de med barn opplevde det som tidvis vanskelig å utføre sitt arbeid som normalt når barnehager og skoler var stengt. Videre melder flere at den raske overgangen til hjemmekontor kan være noe utfordrende når flere skal ha hjemmekontor, gjennomføre møter osv. i et bosted som sjeldent er laget for denne type arbeid.

2.1.1 Erfaringene til representanter for direktorater

Flere ansatte i direktoratene peker på at den nye arbeidshverdagen også har hatt visse positive konsekvenser. I en normaltilstand opplever mange at de har fulle kalendere, og at mange møter – ofte med en viss reisetid – fyller opp dagene og gjør det vanskelig å få tid til å fordype seg i utviklingsarbeid og mer langsiktige planer. Når pandemien for alvor brøt ut førte dette til svært mange avlysninger. Møtene som allikevel blir holdt oppleves av informantene som noe mer effektive, og flere erfarer at de har vært svært produktive i perioden vi har gått gjennom. Dette gjelder imidlertid ikke alle, og bo- og familiesituasjon ser ut til å ha stor betydning for mulighetene til å være produktive.

Videre fortelles det om en innledende fase med store omveltninger, og nærmest «unntakstilstand», spesielt i Helsedirektoratet. Helsedirektoratet var beredskapsleder i startfasen av pandemien, og dette medførte at svært mye aktivitet omhandlet koronarelaterte spørsmål. Også i andre direktorater fortelles det om en lignende fase med mye kartlegging og respons knyttet til koronautbruddet. For Helsedirektoratet ser det ut til å være et vedvarende press relatert til korona som har medført at oppgaver som ikke haster eller er kritiske kan bli utsatt eller nedprioritert en periode. For de øvrige direktoratene har situasjonen imidlertid normalisert seg noe mer. De fleste av de vi snakker med forteller at de har, og har hatt, mulighet til å følge opp og arbeide med oppgaver relatert til handlingsplanen. Alt i alt forteller våre informanter at arbeidet i direktoratene har vært krevende i en startfase og at en del oppmerksomhet har blitt flyttet til koronarelaterte temaer, men at arbeidet *stort sett* har gått som før, til tross for de utfordringene og endringene som har kommet.

Vi kommer tilbake til de alternative løsningene som har blitt utprøvd i en situasjon med reduserte muligheter for fysiske møter nedenfor, da også direktoratene har lagt om mye aktivitet og har forsøkt forskjellige former for digitale alternativer for sine aktiviteter.

2.1.2 Sivilsamfunnsaktørenes erfaringer

For sivilsamfunnsaktørene tegner det seg et variert bilde. Som for alle andre har også de ansatte her måttet gå over til hjemmekontor, og forhold knyttet til familie og hjem har derfor hatt stor betydning for i hvilken grad arbeidet har blitt forstyrret. De aller fleste melder imidlertid om organisasjoner som har jobbet og fått utrettet mye i løpet av perioden. Felles for de fleste organisasjonene er at arbeidet har blitt *endret*, da mye fokus har blitt flyttet fra møter og annen rutinevirksomhet til opprettelse av alternative løsninger og generell håndtering av en endret situasjon for organisasjonene. Mange melder om at deres medlemmer og målgrupper har hatt et meget stort informasjonsbehov i denne perioden, og at mye ressurser har blitt allokert til å håndtere en tidvis voldsom pågang med henvendelser. Dette, forteller mange, viser tydelig hvor viktige kilder til informasjon og trygghet sivilsamfunnsaktørene faktisk er, og flere forteller at den enorme pågangen har ført til at de selv har fått en bedre forståelse for hvor viktig denne rollen er.

Det er en del variasjoner mellom de ulike organisasjonene når det gjelder hvordan de har blitt påvirket og hvordan de har tilpasset seg situasjonen. Under vil vi gjennomgå et begrenset utvalg sivilsamfunnsaktører på området og beskrive hvordan disse har blitt påvirket av situasjonen. I tillegg til å samle inn informasjon gjennom intervjuer med aktørene, har vi også gått gjennom informasjonen aktørene selv har lagt ut på sine hjemmesider. Det gir et visst innblikk i hvordan aktørene har jobbet med informasjon om egen aktivitet til sine målgrupper, samt til andre aktører.

FRI

Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (FRI), opplyste på sin nettside 12. mars at FRI, sammen med Skeiv Ungdom, FRI Oslo og Viken og Oslo Pride hadde avlyst kontorvirksomhet, møter og aktiviteter i sine lokaler i Oslo sentrum. De begrunnet dette med et ønske om å bidra til å begrense smitte og skape trygghet. FRI informerte om at de ville opprettholde driften, men avholde møter på video, telefon og e-post. De har også opprettet digitale løsninger for lavterskeltilbud, noe som gjør det lettere for personer fra hele landet å delta.

De opplyste videre at smitteverntiltakene ville ha følgende konsekvenser for ulike arrangementer:

- Feiringen av FRI 70 år som skulle vært avholdt 20. mai ble utsatt på ubestemt tid.
- FRI's landsstyremøte som skulle avholdes i slutten av mars, skulle bli avholdt på videokonferanse.
- Landsmøtet som skulle arrangeres i slutten av mai, ble utsatt til begynnelsen av oktober. Da vil det bli avholdt på Østlandet, eventuelt digitalt.
- Rosa kompetanse² opplyste at de ville gå i dialog med den enkelte oppdragsgiver.
- Planlagte utenlandsreiser ble innstilt og FRI opplyste om at de ville fortsette kontakt med aktører i andre land gjennom e-post, telefon og videokonferanser.

² Rosa kompetanse er en fagavdeling i FRI som tilbyr faglig bistand og undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold til skole- og barnehagesektoren, barnevernet, helse- og sosialsektoren, politi- og påtalemyndighet, samt til arbeidslivet.

- Aktivitetsgruppene i FRIs lokaler i Oslo sentrum ble avlyst, flyttet til en annen lokasjon eller gjennomført i en annen form enn opprinnelig planlagt.
- Konferansen “Skeive i barnevernet” som skulle avholdes i midten av april, ble utsatt til november.

En representant for organisasjonen fortalte i et intervju at de har opplevd en enorm økning i enkeltpersoner som har tatt kontakt. Mange av disse har opplevd mye isolasjon, ensomhet og utfordringer knyttet til mental helse. I tillegg har de fått svært mange henvendelser om kjønnsbekreftende behandling. Henvendelsene har stort sett kommet på telefon og e-post, og organisasjonen sier dette har tydeliggjort for dem hvor viktige de er som møteplass og informasjonskanal.

Skeiv verden

Skeiv verden jobber i stor grad med å tilby fysiske møteplasser for personer i målgruppen, lhbtqi+-personer med minoritetsbakgrunn. Dette inkluderer både tilbud som er åpne for alle, og mer spesifikke grupper, som for eksempel en ungdomsgruppe og en gruppe for transpersoner og ikke-binære. Disse tilbudene har blitt stengt ned som følge av korona. I påsken arrangerte de imidlertid en digital skeiv kafé. I tillegg satte de opp ekstra telefontider gjennom hele påsken på grunn av koronasituasjonen.³

Under Oslo Pride i juni, arrangerte de en digital promotering av en lansering av boken «I am what I am».⁴ Boken er skrevet av unge lhbtqi+-personer med minoritetsbakgrunn. Boklanseringen ble arrangert av Oslo Pride som en Pride Talk. I et informantintervju fremkommer det også at en del av organisasjonens informasjonsarbeid knyttet til spesifikke temaer, som vold i nære relasjoner, seksuell helse eller rusforebyggende arbeid, har blitt gjort digitalt.

Skeiv Ungdom

Skeiv Ungdom forteller at de har en økning i henvendelser knyttet til ensomhet. I starten av koronaperioden måtte Skeiv Ungdom stenge sin ungdomstelefon, men denne ble senere åpnet igjen.⁵ På Skeiv Ungdoms nettsider oppgir de at Jafnadhr, Skeiv Ungdoms største sommerleir, skulle arrangeres digitalt. Dette innebar blant annet at en rekke workshops ble gjennomført digitalt over en uke. Workshoppene spant over en rekke temaer, slik som hvordan arrangere show, fortellerkunst, om media, tegnspråk og sport.⁶

HivNorge

HivNorge oppga på sine nettsider at de ville ta del i Oslo Prides digitale Pride-parade i slutten av juni. De utsatte først årsmøtet sitt, men valgte etter hvert å avholde det digitalt i midten av mai. Nettsidene har mye informasjon om korona, smitteverntiltak og om det å ha hiv og hvorvidt man er mer utsatt for å bli smittet av COVID-19.⁷ De har også en del informasjon om infeksjonsmedisinsk poliklinikk på Ullevål og om hvordan man kan få resepter digitalt. Informasjonen er oversatt til en rekke språk. De oppfordret også sine brukere til å delta på deres digitale feiring av Pride ved å sende inn sine flotteste Pride-øyeblikk enten som foto eller video. De hadde også laget en egen selfie-vegg. HivNorge

³ <https://www.skeivverden.no/nyheter/skeiv-verden-i-psyke>

⁴ <https://www.skeivverden.no/nyheter/promotering-av-boken-i-am-what-i-am-digitalt>

⁵ Intervju med representant for Skeiv ungdom, 30. juni 2020.

⁶ <https://skeivungdom.no/aktiviteter/jafnadhr/#Lokallag19b6-35d8>

⁷ <https://hivnorge.no>

var påpasselige med å minne om personvern hensyn og muligheten for å være anonyme på bildene.⁸

I et intervju forteller en representant for organisasjonen at HivNorge har oppskalert innsatsen under korona, og at aktiviteten har mer enn tredoblet seg. De har fått svært mange henvendelser og har åpnet opp for døgnåpen telefonkontakt, og etter hvert for fysiske én-til-én-samtaler med personer i målgruppen.

Sex og samfunn

Nettsiden til Sex og samfunn har en egen informasjonsside om klinikkens virksomhet under koronautbruddet. Fra 16. mars meldte de om at det på grunn av koronaviruset ikke ville være mulighet for drop-in på klinikken, kun timebestilling. De meldte også om noe redusert kapasitet.⁹

Helsestasjon for kjønn og seksualitet (HKS)

HKS tilbyr helsetjenester knyttet til personer mellom 0-30 år som ønsker å snakke om lhbtqi+-relaterte temaer.¹⁰ Ifølge en representant for helsestasjonen har de under koronapandemien gått over til videosamtaler for individuelle samtaler. Gruppetilbud, for eksempel kjønnsidentitetsgrupper, har derimot blitt satt på vent på grunn av smittevernstiltak og krav om avstand. Utadrettet virksomhet, skolebesøk og undervisning av helsesykepleiere og annet personell på skolene har stoppet opp.¹¹

Helsestasjonen melder også om færre henvendelser og klienter under koronaperioden. I tillegg har den begrensede kontakten mellom de ulike sivilsamfunnsaktørene, samt restriksjonene for fysiske møter, gjort det vanskeligere for helsestasjonen å henvise klienter til andre organisasjoner som jobber spesifikt med den aktuelle gruppen.

Pasientorganisasjon for kjønnsinkongruens

Pasientorganisasjonen for Kjønnsinkongruens (PKI) er en pasientorganisasjon for personer med kjønnsinkongruens og deres familie og nære. Nettsidene inneholder tilnærmet ingen koronarelaterte nyheter eller informasjon. Medio mai arrangerte de en digital rapportlansering av "Transmenns helse".

Harry Benjamin Ressurssenter (HBRS)

Nettsidene til HBRS henviser til koronaepidemien i omtale av årets sommerleir, som ikke var åpen for dagspass, kun for påmeldte deltakere.¹² En representant for organisasjonen forteller i et intervju at leiren vil bli avholdt, i samarbeid med Røde kors, men at de må redusere antall deltakere på grunn av smittevernstiltak. Representanten forteller videre at ressursenteret har måttet avlyse sitt 20-årsjubileum, noe som har ført til økonomiske tap. Generelt har organisasjonen gått mer over til digitale plattformer og telefonkontakt, noe de egentlig ikke har hatt ressurser til, men som likevel har blitt prioritert på grunn av krisesituasjonen.

⁸ <https://hivnorge.no/nyheter/bli-med-i-var-digitale-pride-parade/>

⁹ <https://sexogsamfunn.no/korona/>

¹⁰ <https://www.oslo.kommune.no/helse-og-omsorg/helsetjenester/helsestasjon-og-vaksine/helsestasjon-for-ungdom-hfu/helsestasjon-for-kjonn-og-seksualitet-hks/#gref>

¹¹ Intervju med representant for HKS, 8. juni 2020.

¹² <http://www.hbrs.no/artikler/hbrs-sommerleir-2020/>

Reform – Ressurscenter for menn

Reform har gjennom hele koronaperioden opprettholdt sitt telefontilbud, Mannstelefonen, og en representant for organisasjonen forteller at muligheten for å ta kontakt med Reform på telefon ikke har blitt begrenset under korona. Derimot har de måttet avvikle en stor del av den fysiske virksomheten, som terapi og fysiske samtaler. Fra og med midten av mai har de tilbudt terapi og veiledning over telefon, og unntaksvis fysisk ved spesielle omstendigheter. De informerer også om at de har redusert kapasitet.¹³

Likevel forteller representanten at de ansatte innad i organisasjonen har jobbet jevnt med sine oppgaver, og at de har klart å fullføre prosjekter til tross for situasjonen.

Unge Funksjonshemmede

Unge Funksjonshemmede er en paraplyorganisasjon for flere organisasjoner som jobber med funksjonshemming og kronisk sykdom blant unge. En representant for organisasjonen forteller at som paraplyorganisasjon blir de ikke så sterkt påvirket av situasjonen, siden mye av arbeidet i sekretariatet kan gjøres på hjemmekontor. Medlemsorganisasjonene blir derimot mer påvirket ettersom de tilbyr flere fysiske møteplasser, seminarer og lignende til sine medlemmer og målgrupper. Disse organisasjonene og deres medlemmer blir også særlig påvirket av situasjonen, da mange av dem er i risikogruppen. Det vil si at de må være mer forsiktige ved en gjenåpning enn andre organisasjoner.

Organisasjonen har gjennomført planlagte seminarer og konferanser digitalt. Imidlertid opplyser de at det har vært vanskelig å drive politisk påvirkning ettersom man ikke kan ha fysiske møter. I tillegg jobber organisasjonen med opplæring og kompetanseheving for andre organisasjoner på lhbtq-feltet om hvordan de kan utforme tilbud som også inkluderer personer med funksjonsnedsettelse. Slikt arbeid, og samarbeid med andre organisasjoner på feltet generelt, har stoppet opp som følge av restriksjonene som har blitt innført.

2.1.3 Pride og Black lives matter

I tillegg til koronapandemien har perioden fra mai til juli også vært preget av oppmerksomhet rundt den internasjonale bevegelsen *black lives matter* (BLM). Grunnen til at BLM-tematikken løftes frem i denne rapporten, er at demonstrasjonene og aktiviteten rundt BLM sammenfalt med Pride.

BLM-bevegelsen fikk fornyet oppmerksomhet etter at amerikanske politibetjenter 25. mai drepte George Floyd under en pågrep. Dette førte til en rekke diskusjoner om forhold knyttet til politivold og strukturell rasisme, og BLM-bevegelsen spredte seg raskt til andre deler av verden. I Norge har bevegelsen også fått mye oppmerksomhet.

Mange av våre intervjuer ble gjennomført før de største BLM-demonstrasjonene, og vi understreker derfor at tematikken med fordel kan undersøkes nærmere. Vi har allikevel intervjuet noen informanter om hvordan de vurderer følgene av sammenfallet mellom Pride og BLM, og gjengir her noen av betraktningene som kom frem i intervjumaterialet.

En av våre informanter fortalte om hvordan BLM må sees som en naturlig del av kampen for like rettigheter, og at det er det Pride egentlig handler om. BLM har ifølge informanten

¹³ <https://reform.no/reform-tilbyr-hjelp-i-en-krisetid/>.

bidratt til å ta Pride tilbake til røttene og Stonewall-opprøret. Det ser imidlertid ut til å være en viss forskjell i hvordan sivilsamfunnsaktørene har forholdt seg til BLM i sine aktiviteter knyttet opp mot Pride. En informant forteller at noen aktører har valgt å holde seg til et opprinnelig budskap og en opprinnelig plan, mens andre i større grad har brukt Pride, og den plattformen det er, til å gi støtte til BLM. Dette kan for eksempel være å vinkle aktiviteten til å inkludere et antirasistisk budskap. Dette ble for eksempel gjort av Skeiv verden, som arrangerte en paneldebatt om temaet som ett av sine arrangementer under Oslo Pride. Debatten skulle blant annet omhandle viktigheten av at «den skeive bevegelsen står sammen mot undertrykkelsen av black rights & life».¹⁴

Det fremstår ikke som om det er stor uenighet om dette temaet i miljøet, men en informant forteller at valget av vinkling på årets Pride – og hvorvidt sivilsamfunnsaktørene tematiserte BLM og antirasisme eller ikke i deres Pride-aktiviteter – allikevel vil bli et naturlig diskusjonstema fremover.

2.2 Spesielt sårbare grupper

Restriksjonene som ble innført tidlig i mars medførte en ny hverdag for svært mange. Vi peker her på noen faktorer som kan innebære at ulike personer opplever særlig negative konsekvenser av smittevernstiltakene. En god forståelse av disse faktorene er viktig for å kunne iverksette tiltak for å motvirke konsekvensene og kartlegge hvor alvorlige konsekvensene har vært. En slik forståelse er også sentral for å utvikle planer for å stille godt forberedt til lignende situasjoner i fremtiden.

2.2.1 Manglende trygghet i hjemmet og digitalt privatliv

Først og fremst har det blitt tydelig at restriksjonene har hatt spesielt alvorlige konsekvenser for de som ikke opplever hjemmet sitt som et trygt og godt sted å være. Denne problemstillingen har fått mye oppmerksomhet i forbindelse med sårbare barn og unge. Blant annet har Bufdir ledet en koordineringsgruppe der flere direktorater har gått sammen for å kartlegge og møte utfordringene som oppsto eller ble forsterket blant barn og unge som for eksempel blir utsatt for vold.

Det er imidlertid også andre som har møtt utfordringer i denne tiden. Våre informanter peker spesielt på de personene som ikke er akseptert for den de er av sine nærmeste, og som med restriksjonene i stor grad mistet sine øvrige sosiale nettverk og støttetilbud. Et eksempel som trekkes frem er kombinasjonen av lhbtq-tematikk og det å tilhøre minoritetskulturer der det å være skeiv ikke er akseptert.

Videre kan det være det spesielt vanskelig om manglende aksept i hjemmet er kombinert med utfordrende og trange boforhold. Noen er for eksempel nødt til å dele rom med andre, og har kanskje ikke tilgang til internett via personlige enheter. Når sosiale nettverk og støttetilbud primært legges over på digitale flater vil deltakerne vært helt avhengige av *digitalt privatliv* for å kunne delta. Dette er spesielt viktig for de som ikke lever åpent blant sine nærmeste, og det er også viktig for de som er åpne, men ikke aksepteres, hjemme.

Flere av informantene omtaler også andre former for trakassering og vold i hjemmet. Dette er et problem som også har blitt godt belyst gjennom øvrig arbeid med utsatte barn og unge, samt innsats mot vold i nære relasjoner. Bufdir publiserte for eksempel 27. mars en ressurside om hvordan kontakt med utsatte barn og unge kan opprettholde i

¹⁴ Se omtalen av arrangementet på Facebook: <https://www.facebook.com/events/259307652165528/>.

en periode med stengte barnehager og skoler.¹⁵ En utfordring som har blitt nevnt av flere informanter er den psykiske belastningen en person kan oppleve når deres nærmeste ikke aksepterer den de er og tilgangen til støtte hos andre delvis faller bort.

Interseksjonalitet fremstår som en viktig faktor for å forstå hvordan og hvorfor visse grupper er mer utsatt enn andre, og flere av organisasjonene forteller om økt minoritetsstress for personer som tilhører flere minoritetsgrupper.

2.2.2 Helsetilbud og støttetiltak

En annen faktor som kan medføre sårbarhet er behov for helsetilbud, både medisinsk og psykologisk. En gruppe som nevnes spesielt er personer med behov for kjønnsbekreftende behandling. Smittevernstiltakene blir her fremhevet som et hinder både for dem som skulle til å starte med slik behandling, og de som allerede var i behandling. Kjønnsbekreftende behandling er en lang prosess, og det skaper stor usikkerhet når personene det gjelder ikke vet når behandlingen kan starte eller fortsette. Dette oppfattes som vanskelig for personer som allerede kan befinne seg i en sårbar posisjon.

En annen gruppe som ble sterkt påvirket av mangel på helsetilbud personer som lever med hiv. 13. mars ble infeksjonsmedisinsk poliklinikk ved Ullevål sykehus stengt for denne gruppen ettersom det var denne klinikken koronasyke ble sendt til. Dette førte til mye uro blant de ca. 2000 hiv-pasienter som er tilknyttet klinikken. Mange har også måttet isolere seg i denne perioden, siden flere med hiv og et vedvarende nedsatt immunforsvar er i risikogruppen for å få og bli alvorlig syke av koronaviruset.¹⁶ Dette har ført til at mange personer som lever med hiv har måttet hente ut resepter digitalt, selv om flere ikke har hatt kunnskap om hvordan dette gjøres.

En ytterligere utfordring for denne gruppen har vært traumer fra tiden før hiv-medisinene kom i 1996. De som levde med hiv før dette opplevde ofte store psykiske belastninger knyttet til at de selv levde i frykt for viruset eller at personer de sto nær ble syke eller døde. En krise som koronapandemien, som dreier seg om en virusinfeksjon, har brakt slike traumer opp igjen for mange i denne gruppen. Ifølge HivNorge var dette en reaksjon de var forberedt på, men som ble sterkere enn de trodde.

Flere informanter forteller også om personer som har behov for hjelp, men som ikke vil «være til bry», siden det har blitt kommunisert så tydelig hvor stort press koronapandemien legger på helsevesenet.

Det er generelt stor aksept for at man i helsevesenet har gjort klare prioriteringer for å håndtere situasjonen, men mange peker på at man nå er nødt til å kartlegge hvilke konsekvenser dette har fått for grupper som har fått utsatt eller avbrutt sine behandlinger, og hvilke tiltak som må iverksettes for å sørge for at disse nå får god oppfølging og informasjon om veien videre.

Mange peker også på *lavterskeltiltak* som har falt bort, og at slike tilbud er svært viktige for mange i målgruppen. For eksempel fremheves skolehelsetjenesten som en arena der mange i målgruppen for aller første gang snakker med en voksenperson om de utfordringene og tankene de har knyttet til lhbtq-tematikk. Mange andre tilbud er viktige kilder for informasjon og psykisk støtte, og flere sivilsamfunnsaktører peker nå på en

¹⁵

https://bufdir.no/aktuelt/temaside_koronavirus/profesjonelle/hvordan_ha_kontakt_med_utsatte_barn_og_u_nge_nar_barnehager_og_skoler_er_stengt/

¹⁶ <https://hivnorge.no/nyheter/korona-virus-og-hiv/>

«enorm pågang» med henvendelser fra mennesker som har behov for informasjon og trygghet.

2.2.3 Krisetid og normativitet

En generell utfordring som kommer opp i intervjuene er at krisetid har en tendens til å bli «normaltid». Informantene peker med dette på at det er en tendens til å strømlinjeforme budskap og anbefalinger på en måte som gjør at de som ikke inngår i normen fort kan falle noe utenfor. Ett eksempel som nevnes er at myndighetene i startfasen av pandemien ikke evnet å nå ut med informasjon til dem som ikke behersker norsk (eller engelsk), og ikke i tilstrekkelig grad forstod behovet for mangfoldskompetanse og tilpassing av informasjonen til ulike minoriteter. Et annet eksempel som nevnes av en informant er en oppfatning om at myndighetene nå anbefaler å gå tur i skogen, dra på fjellet, o.l. I og med at ikke alle slike aktiviteter er universelt utformet, kan det være at flere personer med nedsatt funksjonsevne ikke har mulighet til å delta og dermed ikke opplever å få informasjon som er relevant for dem. En annen gruppe som kan falle utenfor, er mennesker med kort botid i Norge som kan mangle nettverk eller har lite kjennskap til eller erfaring med aktivitetene som anbefales. Informantene understreker derfor at myndighetene bør være bevisste på viktigheten av å tenke mangfold og inkludering, også i krisekommunikasjon og -tiltak.

2.2.4 Alder og digital kompetanse

En siste faktor vi vil trekke frem er *alder*. Myndighetene og mediene har tatt opp betydningen av å ivareta barn og unges behov i denne krisetiden, men flere av våre informanter trekker frem *eldre* som spesielt utsatt. En viktig årsak til dette er at svært mange tilbud flyttes over på digitale flater, og flere aktører opplever at det er mest utfordrende for eldre å benytte seg av slike tilbud. Dette betegnes som spesielt problematisk siden eldre lhbtqi-personer allerede hadde et sterkt begrenset tilbud. De omtales som en «glemt gruppe», både når det gjelder spesifikke tiltak rettet mot dem, samt at det er en gruppe som bl.a. ofte møter lite forståelse i eldreomsorgen.

Ett aspekt er mangelfull digital kompetanse. Mange av våre informanter påpeker at koronapandemien har ført til en markant økning i digital kompetanse for mange, men ikke for alle. I mange sammenhenger omtales dette digitale kompetanseløftet som et *generelt* fenomen. Når fremtidens arbeidssituasjon diskuteres kan det skimtes en tendens til å anta at *alle* nå er komfortable med Teams, Zoom, og lignende digitale verktøy. Det er imidlertid tydelig at dette ikke gjelder hele befolkningen, og at det er de som er i arbeidslivet, og gjerne i en viss type jobber der bruk av digitale verktøy allerede var delvis utbredt, som nå har fått ytterligere kompetanse på dette. Flere eldre utenfor arbeidslivet har ikke vært nødt til, eller fått muligheten til, å delta på den samme digitale «dannelsesreisen» som mange andre. Dette gjelder for øvrig også andre grupper som står utenfor arbeidslivet, eller utenfor det arbeidslivet der digitale møter, konferanser, osv. er selvsagte hendelser.

Fossland¹⁷ omtaler forskjellen mellom de som har tilegnet seg digital kompetanse i voksen alder og de som har vokst opp i en digital hverdag. Mange unge mennesker som har vokst opp i et land som for eksempel Norge har i all hovedsak vokst opp med teknologien. Selv om de ikke nødvendigvis har detaljert kunnskap om de underliggende teknologiene som får for eksempel en smarttelefon å fungere, så er de *vant* til den, og oppfatter slike enheter som noe naturlig og kjent. Dagens voksne har over tid og gradvis

¹⁷ Fossland, Trine. (2015). *Digitale læringsformer i høyere utdanning*. Universitetsforlaget: Oslo.

blitt kjent med teknologiene i mer eller mindre voksen alder, og den digitale verden kan dermed oppleves som noe mindre naturlig. Reisen over i den digitale verden skjøt virkelig fart under koronapandemien, men det er viktig å være klar over at ikke alle har reist like langt.

For eldre, og andre med liten/mindre digital kompetanse, vil flere utfordringer enn det rent tekniske gjøre seg gjeldende. Utover det å faktisk være i stand til å delta på et videomøte vil det også *oppleves* forskjellig, peker en av informantene på. For mange eldre oppleves de digitale alternativene til fysiske møter som lite tilfredsstillende, mens informantene erfarer at yngre mennesker i langt større grad er villige til å betrakte det som tilfredsstillende, om enn ikke fullgode, alternativer.

2.3 Myndighetenes respons

En opplagt konsekvens av koronapandemien er at de fleste sektorer har fått nye og spesifikke utfordringer som de har måttet løse raskt og uten god tid til planlegging. Helsesektoren har på svært tydelig vis blitt berørt av pandemien, men også innenfor for eksempel barne- og oppvekstsektoren, arbeids- og velferdssektoren og utdanningssektoren har konsekvensene vært store.

Myndighetsaktørene vi har snakket med forteller at det tidlig kom føringer om at sivilsamfunnsaktørenes økonomiske støtte og tilskudd ikke skulle forstyrres av pandemien, og at de har forsøkt å ha en dialog med aktørene for å skape økt trygghet rundt dette.

Formålet i denne rapporten er ikke en fullstendig kartlegging av myndighetenes respons på koronapandemien, men å kartlegge hvordan sivilsamfunnsaktørene oppfatter myndighetenes respons.

Myndighetsaktørene vi har intervjuet har vært tydelige på at det *har vært* mye oppmerksomhet på temaer knyttet direkte til helserelaterte konsekvenser av korona, stenging av skoler, og for eksempel opprettelsen av alternative og gode rutiner for barnevern og oppfølgingstjenester i denne tiden. Dersom vi antar at oppmerksomhet og prioriteringer ikke er en uuttømmelig ressurs, er det naturlig å spørre seg om dette dermed innebærer at oppmerksomheten på lhbtq-tematikk har minket.

Vi vil først bemerke at direktoratene har fått klare føringer på at støtte til organisasjoner, prosjekter og aktiviteter ikke skal berøres av situasjonen. Dette innebærer at organisasjoner som for eksempel har fått støtte til et arrangement som allikevel ikke kan gjennomføres, ikke er nødt til å betale tilbake disse midlene. Direktoratene vi har snakket med forteller imidlertid at de håper, og har stor tro på, at organisasjonene selv bruker de midlene de har fått tildelt til å finne alternative løsninger som lar dem nå de opprinnelige målene på en så god måte som mulig.

En av de store organisasjonene på feltet forteller at det har vært betryggende for dem at myndighetene tidlig informerte om at støtten skulle bestå, og at de ikke var nødt til å bekymre seg for redusert finansiering. Dette ble opplevd som avgjørende for å kunne håndtere en meget krevende situasjon, og det har også gjort det mulig for organisasjonene å fortsette sin virksomhet uten å måtte permittere, nedbemanne, e.l. Som vi har sett har for eksempel FRI opplevd meget stor pågang av henvendelser, som viser at de fyller en viktig funksjon i mange menneskers liv. Betydningen av slike organisasjoner blir ekstra synlig i spesielt krevende situasjoner, og spesielt når øvrige lavterskeltilbud bortfaller. Det fremstår derfor som både nødvendig og meget positivt at disse organisasjonene har fått rom til å utføre disse funksjonene.

Flertallet av de representantene for sivilsamfunnsaktører i utvalget peker imidlertid på at det har vært en viss *bekymring* knyttet til økonomisk støtte. Noen forteller at det er en generell bekymring for at situasjonen kan påvirke støtten til organisasjoner, mens andre igjen forteller om bekymringer knyttet til indirekte konsekvenser som redusert støtte som følge av redusert medlemstall, o.l. Dette tyder på at kommunikasjonen om økonomiske forhold fra myndighetenes side ikke har vært tilstrekkelig god. Dette kan innebære at nødvendig informasjon ikke har nådd alle aktørene, men også at de aktørene som *har* fått informasjon opplever den som for lite konkret til at den har gitt tilstrekkelig trygghet.

Videre har informantene opplevd redusert kontakt med myndighetene i perioden som har vært, men de har også stor forståelse for at situasjonen har vært spesiell og at særskilt innsats har vært nødvendig på andre felt. Det er lite misnøye med myndighetenes håndtering av lhbtq-feltet under koronapandemien, men dette fremstår mest som et resultat av forståelsen for at det har vært vanskelig å prioritere innsatsen på feltet i denne perioden. Sivilsamfunnsaktørene ser ut til å forvente at myndighetene raskt trapper opp innsatsen igjen, og sørger for at de som har mistet tilbud eller blitt skadelidende nå vil følges opp.

Avslutningsvis peker noen sivilsamfunnsaktører på en mulig fare ved den reduserte kommunikasjonen mellom partene på feltet i denne perioden. De peker på at spesielt Bufdir hadde blitt mer åpent for både kommunikasjon og reell dialog med sivilsamfunnsaktørene over tid, og de håper at denne utviklingen ikke reverseres på grunn av situasjonen som oppstod. Som vi omtalte i delrapport 1 av denne evalueringen er mange fornøyde med hvordan forholdet mellom Bufdir og sivilsamfunnsaktørene hadde utviklet seg. Samtidig påpeker en sivilsamfunnsaktør at Helsedirektoratet har fått svært mye myndighet og ansvar i perioder av pandemien, og at dette kan ha vært noe uheldig for arbeidet på lhbtq-feltet. Dette fordi informanten oppfatter Helsedirektoratet som mindre opptatt av likestillingspolitikk enn for eksempel Bufdir.

3 Alternative løsninger

I dette kapitlet går vi nærmere inn på hvilke tilpasninger som er gjort som en følge av restriksjonene som ble innført. Arbeid fra hjemmekontor og forbud mot større forsamlinger førte umiddelbart til at arrangementer, møter og diverse tilbud for målgruppen enten måtte avlyses, utsettes eller bli arrangert i en annen form. Vi går her gjennom hvordan aktørene har tilpasset sine aktiviteter, samt hvordan de vurderer konsekvensene av disse endringene. Visse endringer har hatt negative konsekvenser, mens andre konsekvenser har vært positive. Avslutningsvis diskuterer vi kort hva aktørene tenker om de langsiktige endringene som følger av den spesielle situasjonen som oppstod i forbindelse koronapandemien.

3.1 Alternative tiltak og løsninger

3.1.1 Pride

Markeringen av Pride er en av de største årlige begivenhetene på feltet, og en begivenhet svært mange aktører knytter egne aktiviteter opp mot. Det er derfor interessant å se spesielt på gjennomføringen av Pride i dette unntaksåret, og vi fokuserer i det følgende spesielt på Oslo Pride.

Oslo Pride omtaler seg selv som «Norges største feiring av skeiv kjærlighet og mangfold». De arrangerer hvert år en ti-dagers festival. Oslo Pride informerte allerede 1. april om at årets Pride-kampanje måtte avholdes digitalt grunnet smittevern hensyn.¹⁸ I stedet ble det presentert et omfattende, digitalt program.

I over en uke arrangerte de ulike Pride Talks, talkshow og panelsamtaler. Flere kulturelle arrangementer ble avholdt digitalt, som filmfremvisning, bokbad, spørrelek, fortellershow og en regnbuemesse i Oslo domkirke. Paradeshowet lørdag 27. juni var det største arrangementet. Det tre timer lange showet ble avholdt i Det gamle biblioteket i Oslo, og sendingen ble overført digitalt. Paradeshowet ble vist på forskjellige lokasjoner rundt om i landet.¹⁹ I forkant av Pride 2020, ble også årets Oslo Pride-låt stemt fram. Låten ble framført på paradeshowet.²⁰ Oslo Pride oppfordret til en kreativ feiring og publiserte egne paradevettregler for årets feiring.²¹

Til dels på grunn av at den store Pride-paraden ble avlyst, ble det lagt til rette for å gjøre Pride synlig på andre måter. En kampanje var rettet mot å få personer til å male gatene og dekorere lokalområdet sitt. Folk ble oppfordret til å bruke slagordet «kjærlighet overalt uansett» i årets Pridekampanje. FRI la ut blant annet ut en sjablong på nettsiden slik at folk kunne male slagordet på ulike steder. Videre ble det jobbet med å få mange til å bruke sosiale medier og anvende emneknaggen #kjærlighetoveraltuansett.²²

I tillegg til Oslo Pride har det også blitt arrangert alternative Pride-arrangementer og markeringer andre steder i landet. Nord-Troms markerte Pride den første uken i juni, med blant annet et eget Prideshow som ble strømmet og flaggheising i flere

¹⁸ <https://www.oslopride.no/a/pressemelding-pride-2020>

¹⁹ <https://www.oslopride.no/a/oslo-pride-livesendinger>

²⁰ <https://www.oslopride.no/a/oslo-pride-song-2020-is-ready>

²¹ <https://www.oslopride.no/a/paradevettregler-2020>

²² <https://www.foreningenfri.no/bli-med-pa-arets-pridekampanje/>

kommuner.²³²⁴ Valdres markerte sin første Pride i år, med blant annet egen podcastserie, live-sending med appeller og markering, samt flaggheising på Valdres folkemuseum.²⁵ I Bergen ble Regnbuedagene arrangert.²⁶ I denne forbindelse ble det arrangert en digital parade med taler fra inviterte personer, samtaler med aktivister, konserter og kulturelle opptredener. Det ble oppfordret til å sende inn egne bilder og videoer til paraden, flagge med regnbueflagget, og til privat feiring av Pride. Ifølge FRI Oslo og Viken har det i juni også blitt markert Pride i Sogn og Fjordane, Hadeland og Lillesand.²⁷

3.1.2 Digitale løsninger

Mer generelt har koronapandemien ført til at en rekke tiltak og aktiviteter har blitt gjennomført på alternative måter. Flere aktiviteter og arrangementer som organisasjonene hadde planlagt for sine målgrupper, samt aktiviteter og arbeidsoppgaver knyttet til daglig drift av organisasjonene, viste seg vanskelig å gjennomføre på planlagt vis da koronapandemien inntraff. Digitale løsninger ble i mange tilfeller et alternativ. Vi går i det følgende gjennom de forskjellige hovedløsningene som har blitt utprøvd og omtalt i intervjuene.

Organisasjonene peker på at det særlig er aktiviteter som var planlagt og/eller normalt gjennomføres som fysiske møter som ble påvirket.. Dette gjelder særlig lavterskeltilbud og trygge møteplasser der personer i målgruppen kan møtes, få informasjon og bygge nettverk. I tillegg kommer aktiviteter og tiltak som sommerleir, selvhjelpsgrupper, terapi og veiledning, kurs, foredrag, landsmøter, o.l. For at organisasjonene skulle kunne opprettholde tilbudet til målgruppene sine så de behov for å legge tjenester og tilbud over på digitale plattformer og telefon.

Videomøter har blitt brukt til både én-til-én-samtaler og til større arrangementer som seminarer og kurs. For eksempel forteller en informant at de har startet en digital selvhjelpsgruppe i samarbeid med en psykolog, som et alternativ til mer tradisjonelt opplegg. Videre forteller en helsestasjon at de har begynt å tilby individuelle videosamtaler.

Selv om flere organisasjoner har satt utadrettet virksomhet, som kurs, foredrag og seminarer, på vent under korona, har også flere av aktørene funnet nye, digitale løsninger. En av informantene forteller for eksempel at de normalt holder foredrag, konferanser og møter for blant annet helsepersonell, og at de nå har valgt å fokusere på å utvikle e-læringskurs og webinarer. Den samme informanten peker på at denne typen digitale løsninger allerede er på vei til å bli en form for «ny normal», men at det krever nye strategier for å nå ut til målgruppen. Blant annet må man i digitalt informasjonsarbeid i større grad bruke visuell kommunikasjon, som film og bilder, for å skille seg ut på digitale plattformer. Man er nødt til å produsere innhold som folk har lyst til å se og klikke på, noe som krever en viss omstilling.

I tillegg har flere av organisasjonene utviklet løsninger for å bruke digitale hjelpemidler til å skape mer uformelle lavterskeltilbud, som for eksempel digitale samtalekvelder, chattetjenester og digitale kaféer. For eksempel har FRI og FRI Oslo og Viken siden midten av april arrangert T-kafe, et lavterskeltilbud for transpersoner, digitalt hver fredag.

²³ <https://www.facebook.com/nordtromspride/>

²⁴ <https://www.facebook.com/events/643840592868914/>

²⁵ <https://www.facebook.com/Valdres-Pride-115372649875452/>

²⁶ <https://bergenpride.no/>

²⁷ <https://www.friosloviken.no/pride-calendar-norway/>

Her har det blitt satt opp et stort fellesrom på Zoom, samt flere mindre rom som skal gjøre det lettere for deltakerne å diskutere og samhandle.²⁸ Utfordringer med dialog, samvær og interaksjon på digitale plattformer har blitt trukket frem av flere organisasjoner, og FRIIs opplegg for T-kafe er et eksempel på en mulig alternativ løsning på dette.

Flere av sivilsamfunnsaktørene skulle også etter planen gjennomføre landsmøter i løpet av perioden med restriksjoner. Organisasjonene har løst denne utfordringen på forskjellige måter. FRI har for eksempel utsatt sitt landsmøte fra mai til oktober. De åpner der for at det kan være nødvendig å avholde dette som et digitalt møte.²⁹ Dette innebærer for eksempel at personer med verv sitter på «overtid». En annen utfordring er at flere aktører flytter møter og arrangementer til høsten, noe vi også kommer inn på nedenfor. Skeiv Ungdom valgte å avholde sitt landsmøte digitalt, og de gjennomførte dette i flere steg.³⁰ De forteller at det ble utført et grundig forarbeid i utprøving av digitale løsninger, samt planlegging og gjennomføring av valg og debatter. En digital løsning krevde en annen type gjennomføring enn et fysisk arrangement, og de opplever at det ble en «adekvat» løsning. Her vektlegges også et godt samarbeid mellom forskjellige ungdomsorganisasjoner. Det er mange som har stått ovenfor de samme utfordringene, og det har vært både vilje og evne til å dele erfaringer med hverandre.

Det er tydelig at mange av aktørene har tilegnet seg svært mye erfaring, og det fremstår som viktig å sikre at denne erfaringen konsolideres og deles mellom forskjellige aktører, både på og utenfor lhbtq-feltet. Dette diskuteres nærmere under våre anbefalinger.

3.2 Positive konsekvenser

Organisasjonene vi har snakket med forteller at perioden etter at korona inntraff har vært krevende, men at de alternative løsningene de har tatt i bruk samtidig har hatt positive konsekvenser. Dette knyttes i stor grad til de digitale løsningene som er tatt i bruk. Informantene trekker særlig frem at flere har fått tilgang til tjenester og arrangementer som følge av digitalisering og at organisasjonene når ut til andre enn de som bor i umiddelbar nærhet og som har mulighet til å delta fysisk på aktiviteter.

En av informantene forteller for eksempel at de har startet opp med digitale samtalekvelder og at dette har gjort at de har fått kontakt med nye mennesker. Den samme informanten peker blant annet også på at det er positivt at man kan delta anonymt på arrangementer. En annen informant peker på at terskelen for å ta kontakt digitalt kan være lavere enn ved arrangementer og tilbud som krever oppmøte, og at dette blant annet gjør at organisasjonene når ut til flere – også de som ikke er åpne. Er par informanter trekker også frem at digitale arrangementer kan gjennomføres oftere og dermed føre til hyppigere samhandling. Dette knyttes blant annet til at det tar mindre tid å delta på digitale arrangementer og at det er mer fleksibelt. I tillegg trekkes det også frem at det er rimeligere for organisasjonene å arrangere digitale møter og treffpunkter.

Når det gjelder årets Pride, med spesiell vekt på Oslo Pride, har vi fått blandede tilbakemeldinger, og informantene ser både positive konsekvenser ved et digitalt arrangement samtidig som de peker på viktige aspekter som går tapt. Flere mener et digitalt arrangement ikke er et fullgodt alternativ, men at positive erfaringer med for

²⁸ <https://www.facebook.com/events/531640627496933/>.

²⁹ <https://www.foreningenfri.no/om-oss/organisasjon/landsmote/>

³⁰ <https://skeivungdom.no/2020/04/26/skeiv-ungdom-har-valgt-nytt-sentralstyre/>

eksempel strømming av arrangementer kan tas med videre og i større grad brukes i fremtiden. Strømming av arrangementer kan gjøre det mulig for flere å delta, både dersom man av ulike grunner ikke har mulighet til å delta fysisk eller dersom man ikke er åpen.

Representanter for de offentlige virksomhetene vi har snakket med peker også på positive konsekvenser ved digitaliseringsprosessen som har foregått de siste månedene. For eksempel trekker Helsedirektoratet frem hvordan de siste månedene har medført et behov for større satsing på digitale tjenester, og at dette kan komme godt med i prosjekter som DIGI-UNG (digitale tjenester for barn og unge). Videre er det et par av informantene innenfor offentlig sektor som peker på at digitalisering av arrangementer gjør dem tilgjengelig for flere og at dette i seg selv har en demokratiserende effekt. Ved fysiske møter må mange reise langt, sette av flere dager og organisere familie, barn, osv. Ved digitale arrangementer unngår mange dette i samme grad og flere kan delta. En av informantene trekker frem at digitale arrangementer kan være hensiktsmessige dersom det er budskapet eller informasjonen som er det sentrale, men at det ikke vil kunne erstatte fysiske møter eller arrangementer. Dette gjelder for eksempel der nettverksbygging mellom ulike aktører, og sivilsamfunn og myndigheter, er av betydning. Nettverksbygging kan også være viktig for personer som ikke opplever godkjennelse og aksept i eget miljø, og som derfor må bygge nye nettverk. Her er det flere som vektlegger betydning av å møtes fysisk gjennom ulike tiltak og aktiviteter, både på formelle og uformelle arenaer. Det å *møte* og se andre i samme situasjon, og det oppleve både forståelse og anerkjennelse, fremheves som særdeles viktig. Denne type forhold kan vanskelig ivaretas fullt ut med digitale løsninger. Det er derfor viktig å vurdere formålet ved et arrangement for å avgjøre om en digital løsning vil være hensiktsmessig eller tilstrekkelig.

3.3 Negative konsekvenser

Selv om digitale tjenester har medført en rekke positive konsekvenser er informantene tydelige på at de også har ført til utfordringer og negative konsekvenser. Utfordringene knytter seg særlig til at enkelte grupper ikke har digital kompetanse eller av ulike grunner ikke kan bruke digitale tjenester, for eksempel fordi de opplever å bli overvåket av andre, ikke har digital frihet eller at bosted/hjemmesituasjon kan sette begrensning for deltakelse. I tillegg trekker flere frem at enkelte temaer og kurs egner seg bedre ved fysiske møter. Det er bred enighet om at digitale løsninger ikke kan erstatte fysiske møter/møteplasser, men at det snarere må være et supplement til dette.

Selv om digitale kurs blant annet bidrar til at flere får tilgang, peker enkelte på at det er viktige aspekter som kan gå tapt i digitale møter. For eksempel kan terskelen for å stille spørsmål være høy, det kan være vanskelig for kursholder/møteholder å fange opp det som rører seg underveis fordi deltakerne kan være mindre aktive, og ikke minst at mye av det sosiale aspektet går tapt. Flere peker også på at holdningsarbeid og kurs som krever refleksjonsøvelser, dialog og erfaringsdeling ikke egner seg like godt på digitale plattformer.

Digitale løsninger bidrar til at organisasjonene når ut til flere og/eller andre grupper enn de gjør ved fysiske møteplasser/møter. Det er samtidig viktig å være bevisst på at mennesker har ulike muligheter og forutsetninger for å delta på digitale aktiviteter og arrangementer. En av informantene forteller at de i starten hadde et stort publikum på digitale samlinger, men at publikumstallet gradvis ble mindre. Deres erfaring er at det er vanskelig å bygge opp den samme stemningen og tilliten i digitale møter. Både språklige ferdigheter og bosted/omgivelser trekkes frem som viktig her; flerspråklige møter er

vanskelig å gjennomføre digitalt og graden av privatliv i hjemmet kan få betydning for om man kan delta på digitale møter og om man føler seg trygg ved deltakelse.

Flere informanter peker også på at det ikke er alle som har digital frihet i hjemmet, og som opplever å bli overvåket. Mange i en slik situasjon vil ikke kunne benytte seg av digitale tjenester og blir dermed ekskluderte og ekstra sårbare. En annen viktig negativ konsekvens ved digitalisering som trekkes frem er at personer som ikke er digitale blir ekskludert. Flere av informantene peker på at det er grupper i samfunnet som har manglende eller begrensede digitale ferdigheter og ikke kan nyttiggjøre seg (tilstrekkelig) av digitale tjenester. Eldre blir i denne forbindelse trukket frem som en særlig sårbar gruppe, samt de med mangelfullt digitalt privatliv og manglende aksept for egen identitet i eget hjem. Dette er diskutert i detalj i seksjon 2.2.

Det er ikke bare i målgruppen og på individnivå konsekvensene av korona merkes. Det merkes også på organisasjonsnivå og på et mer overordnet myndighetsnivå. Noen av organisasjonene trekker frem at samarbeid med sivilsamfunnet og nettverket mellom organisasjoner på feltet er viktig, og at det kan være utfordrende å få til godt samarbeid og nettverksarbeid uten felles møteplasser. Digitale plattformer alene er ikke alltid tilstrekkelig.

En av informantene peker også på at den politiske satsingen på feltet i sin helhet kan bli påvirket av koronapandemien. Dette knyttes særlig til i hvilken grad feltet blir prioritert fremover. Informanten peker på at krisesituasjoner potensielt kan bidra til å forsterke sektoransvar og at sektorovergrepene dermed kan bli sårbare.

Når det gjelder årets Pride-arrangementer har informantene mye positivt å si, men påpeker samtidig at de mener det ikke er et fullgodt alternativ da viktige aspekter går tapt ved et digitalt arrangement. Flere trekker frem den viktige arenaen Pride er for å kunne være seg selv, være trygg og oppleve fellesskap, støtte og anerkjennelse. En av organisasjonene peker på at en god del av dem de jobber med opplever utenforskap hele året, og at Pride-arrangementene er en fin mulighet for å være sammen med andre og oppleve fellesskap. En annen organisasjon trekker frem alle de gode samtaler de har med deltakere når de står på stand, som er samtaler man mister ved et digitalt arrangement. Informanten peker også på at særlig skeive utenfor Oslo blir rammet av at det ikke avholdes Pride-arrangementer som normalt, da det for noen er den eneste dagen i året de tør å vise frem hva de står for. I tillegg trekkes det tradisjonelle Pride-arrangementet frem som viktig og av stor betydning fordi det er en manifestasjon av både feiring og kamp.

Det blir også trukket frem at Oslo Pride (og Pride som helhet) er et stort arrangement som er avhengig av svært mange frivillige og mye økonomisk støtte. Dette har blitt utfordrende i år, ettersom mange av de ulike næringslivsaktørene som vanligvis bidrar økonomisk til arrangementet i år ikke har gjort det. Informantene peker på at markedsføringsverdien har blitt mindre når arrangementet kun foregår digitalt som en mulig årsak. En annen årsak er at koronapandemien også har rammet næringslivet hardt, noe som også kan ha ført til en mer restriktiv tilnærming til denne type økonomiske bidrag. I forbindelse med Pride-arrangementene mer generelt er det også en viss bekymring for at de kan miste frivillige ved at disse ikke blir «holdt varme» gjennom frivillig arbeid på årets arrangement.

Utover konsekvenser knyttet til digitale tjenester og alternative måter å gjennomføre arrangementer på, trekker informantene også frem noen andre viktige konsekvenser av koronapandemien for feltet. Flere forteller at helsetilbudet til lhbtq-personer har blitt dårligere eller satt på vent, som for eksempel helsetilbud for personer som lever med hiv og personer med kjønnsinkongruens. Dette kan også ha negative konsekvenser for disse personenes psykiske helse (se nærmere beskrivelse av dette i avsnitt 2.2.2) |

tillegg peker flere på at lavterskelhelsetilbud falt bort i denne perioden, som går utover sårbare grupper. For eksempel har psykisk helsetilbud for mange falt bort, familievern ble stengt og mange helsesykepleiere ble satt til andre arbeidsoppgaver direkte knyttet til korona. Det pekes også på sterk usikkerhet rundt oppfølgingen og ivaretagelsen av menneskene som etter innføringen av restriksjoner plutselig måtte hente ut sine resepter digitalt – mange av dem uten noen erfaring med dette.

Et annet tema som blir tatt opp er seksuelt overførbare infeksjoner. Mens flere peker på at økt fokus på smittevern potensielt kan ha en positiv effekt når det gjelder reduksjon av seksuelt overførbare infeksjoner, mener andre at mange i denne perioden har mistet mulighetene til å teste seg for slike infeksjoner. Det påpekes at myndighetene forteller at statistikken for denne perioden viser en nedgang i slike infeksjoner, men en av våre informanter understreker at dette ikke er spesielt overraskende, gitt at personer i svært redusert grad har fått testet seg.

Helseutvalgets mobil, som brukes for gjennomføring av hurtigtester for hiv, har også blitt trukket frem som en aktivitet som ble påvirket i perioden rett etter innføring av strenge restriksjoner, og før retningslinjer for forskjellige felt, tjenester og tilbud ble ferdigstilt. Det fremstår generelt som at mange lavterskeltilbud ble sterkt begrenset, spesielt i perioden umiddelbart etter 12. mars og frem til restriksjonene gradvis har blitt nedtrappet.

Selv om en del arrangementer, møter, kurs, o.l. har latt seg flytte over på digitale plattformer, forteller mange også at de har måttet avlyse arrangementer og kurs. Dette gjelder både arrangementer i Norge og internasjonale arrangementer.

Det internasjonale aspektet trekkes også frem av en annen aktør, som peker på at det er et omfattende internasjonalt samarbeid mellom sivilsamfunnsaktørene på feltet. Dette innebærer til dels at aktørene besøker hverandre, noe som har vært umulig i denne perioden. Aktøren påpeker at situasjonen for lhbtqi-personer i en del land er svært utfordrende, og at organisasjonen har brukt en del ressurser i løpet av koronapandemien på å støtte og hjelpe sivilsamfunnsaktørene i spesielt utsatte land.

3.4 Langsiktige virkninger

Vi har også spurt informantene om hva de tror om mer langsiktige virkninger av koronapandemien for feltet, samt om det er noe som bør gjøres for å sikre at positive konsekvenser blir langvarige. Det må innledningsvis påpekes at informantene er tydelige på at det er for tidlig å konkludere noe om de langsiktige konsekvensene av koronapandemien for lhbtqi-feltet. Samtidig kommer informantene inn på viktige erfaringer og lærdom fra denne tiden og noen peker på tendenser som kan være verdt å merke seg. Vi vil i det følgende redegjøre for hvilke erfaringer og lærdommer informantene trekker frem som sentrale.

Blant informantene er det relativt stor tro på at feltet i større grad enn tidligere vil ta i bruk digitale plattformer i sin daglige drift og i tjenestetilbudet til sine målgrupper. Det fremheves i denne forbindelse at digitale tjenester i hovedsak bør tas i bruk i kombinasjon med og som et supplement til annet tilbud, og ikke i stedet for. En sentral erfaring som trekkes frem er at man har sett at bevegelsen, og særlig de større aktørene, har vist en stor omstillingsevne.

En representant for myndighetene påpeker at koronapandemien kan føre til en erkjennelse av at sivilsamfunnet er ekstra viktig for å nå marginaliserte grupper, og at tjenestene for disse gruppene i stor grad er utformet for å nå de fleste, men ikke nødvendigvis alle. Den samme informanten peker på at man gjennom denne prosessen kan ha avdekket noen sårbarheter som bør/kan være retningsgivende for hvordan man

sørger for likeverdige tjenester. Eksempler som trekkes frem er oversetting av offentlig informasjon, samt økt bevissthet og kjennskap til hvor og hvordan man kan nå ut til ulike grupper. Videre trekkes det frem av flere offentlige aktører at en viktig lærdom fra denne tiden er at krisesituasjoner fungerer som et slags «forstørrelsesglass», der utsatte kan bli enda mer utsatt og at konsekvensene av en krise kan ramme skjevt.

I forbindelse med at det i avsnitt 3.3 om negative konsekvenser ble pekt på at sektoroppgaver og sektoransvar kan få et forsterket fokus i krisetid, og potensielt kan gå på bekostning av tverrsektorielt arbeid, trekkes det også frem at behovet for samordning av tjenester og samarbeid på tvers kan synliggjøres i slike situasjoner, noe som (på sikt) kanskje kan bidra til å styrke tverrsektorielt arbeid. En av informantene trekker frem den Bufdir-ledede koordineringsgruppen for utsatte barn og unge, som er satt ned i forbindelse med håndtering av koronasituasjonen, som et eksempel.

En informant fra en av organisasjonene påpeker samtidig at likestilling er en skjør verdi og ikke er noe man oppnår en gang for alle. Likestilling er et verdispørsmål som krever at man opprettholder trykket hele tiden. I en pandemisituasjon må man samle seg om å sikre kritiske verdier som overlevelse, det å unngå smitte og å sørge for at økonomien ikke lider i for stor grad osv. Da kan man risikere at det mer verdibaserte progressive fremdriftsarbeidet, det som tar tid å jobbe opp, kan ryke eller bli satt tilbake. Dette nevnes også av noen av de offentlige virksomhetene som kun har lhbtq-arbeid som et tillegg til sin kjernevirksomhet, og hvor det har vært lite forståelse for, eller motstand mot, slikt arbeid internt i virksomheten. En informant forteller at lhbtq-arbeid er «lett» å støtte i prinsippet, men at det ofte faller bort når man skal prioritere mellom ulike satsninger og arbeidsområder. Her er informantene bekymret for at de mister progresjonen de har hatt ettersom de i år ikke har prioritert dette arbeidet eller deltatt i Pride eller andre aktiviteter.

En av sivilsamfunnsaktørene viser også til at det i krisetid raskt kan endres hvem som tar beslutninger. Hvilke perspektiver aktører med beslutningsmyndighet har vil kunne få betydning for arbeid på feltet og hvilke konsekvenser koronasituasjonen får på ulike felt. Her pekes det for eksempel på det er stor forskjell på direktoratene, og at for eksempel Bufdir, naturlig nok, oppleves som mer opptatt av likestillingstematikk og mangfold enn øvrige direktorater. Dette kan også ses i sammenheng med det vi var inne på i avsnitt 3.3 om prioriteringer i krisetid.

Noen av organisasjonene trekker også frem økonomi som et usikkerhetsmoment, og peker på at det alltid vil være usikkerhet knyttet til økonomi og bevilgninger når statsbudsjettet utarbeides. Det fremheves også at virkningen av små kutt vil være betydelige på et lite felt med relativt få årsverk. Pride er også en viktig arena for å rekruttere medlemmer, og flere organisasjoner forteller at tap av denne rekrutteringsarenaen kan påvirke medlemstallene negativt og føre til reduserte tilskudd neste år. Noen av organisasjonene nevner dette som en bekymring.

Ut fra tendensene som kan trekkes frem av datamaterialet, kan det se ut til at det foreligger potensial for både fremgang og tilbakegang for arbeidet på feltet. Det vil være viktig i tiden som kommer å sørge for kontinuerlig bevissthet rundt erfaringene og lærdommen som er gjort, for å sørge for at de positive konsekvensene blir varige og for å bøte på og forhindre de negative konsekvensene.

4 Handlingsplanen og tiltak

Vi går nå over til handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*, og hvordan koronasituasjonen har påvirket både konkrete tiltak og handlingsplanen som helhet. Først beskriver vi informantenes oppfatninger om hva som *ikke* har blitt spesielt påvirket. Mange av tiltakene er allerede gjennomført og/eller iverksatt, og det er ikke gitt at restriksjonene som ble innført har hatt store konsekvenser for alle deler av handlingsplanen.

Noen tiltak er imidlertid mer utsatt enn andre, og dette er neste punkt: hvilke tiltak *har* blitt spesielt påvirket, eller fremstår som spesielt sårbare i en tid med strenge restriksjoner?

Avslutningsvis har vi spurt aktørene om deres oppfatninger om hvordan koronapandemien har påvirket arbeidet med handlingsplanen mer generelt, og hvorvidt det er behov for spesielle tiltak eller justeringer av innsatsen for å tilpasse seg dette.

4.1 I hvilken grad har handlingsplanarbeidet blitt forstyrret?

Organisasjonene vi har snakket med kjenner i liten grad til om og eventuelt i hvilken grad koronasituasjonen har påvirket eller forstyrret arbeidet med handlingsplanen i sin helhet. Noen trekker derimot frem enkelttiltak som har blitt påvirket, og dette kommer vi nærmere inn på i avsnitt 4.2.

Informantene i offentlig sektor har delte oppfatninger om hvor sterkt handlingsplanarbeidet har blitt forstyrret. En del mener at enkelttiltak kan ha blitt påvirket, men at mange av utfordringene kan løses ved å ta i bruk andre formater og alternative løsninger. Noen oppgir også at arbeidet med planen i sin helhet i liten grad har blitt berørt. Blant annet blir tiltak 25 om en ny samlet strategi for seksuell helse og tiltak 10 om å fornye læreplanverket for grunnopplæringen, trukket frem som eksempler på tiltak som er i rute, og som ikke har blitt spesielt påvirket av koronasituasjonen.

En informant sier at handlingsplanen hadde kommet så langt før koronapandemien intraff at dersom noen tiltak ikke er iverksatt eller i rute, kan ikke dette bare skyldes korona. I tillegg er flere av tiltakene løpende oppgaver som man ikke kan «ferdigstille» som en del av en handlingsplan, men som man må fortsette å arbeide med på lang sikt.

Samtidig er det enkelte som peker på at det er sannsynlig at noe arbeid kan bli påvirket, deriblant arbeid knyttet til datainnhenting og databehandling. Én informant peker også på en forventning om at mye i offentlig forvaltning generelt sett vil være forsinket i fremdrift, og at det er en effekt vi kan komme til å se en stund fremover. En annen informant peker på at det er mulig å komme i mål med handlingsplanen, men at ambisjonsnivået kanskje må senkes, blant annet fordi mye nå må gjøres digitalt.

4.2 Tiltak som er spesielt påvirket

Noen av tiltakene i handlingsplanen har blitt mer påvirket av koronasituasjonen enn andre - tiltak som krever fysiske møter og samlinger, helsetilbud og utadrettet virksomhet som for eksempel kurs og foredrag.

Som nevnt i avsnitt 2.2.2, jobber mange av organisasjonene med lavterskeltilbud som trygge væresteder og fysiske steder der man kan møte andre skeive i samme situasjon. I handlingsplanen er det satt av midler til noen av disse organisasjonene og prosjektene

gjennom tiltak 26 om å tilrettelegge for lavterskeltilbud og likepersoniltak. Disse lavterskeltilbudene har vært noe av det som har blitt mest påvirket av restriksjonene knyttet til koronapandemien. Her melder flere informanter om både utfordringer i forbindelse med midler som er knyttet til arrangementer og tilbud som har blitt avlyst og om det ressurskrevende arbeidet med å finne og ta i bruk nye, digitale løsninger.

Et annet område som har blitt påvirket er helsetilbud til lhbtqi-personer. Blant annet fremheves tiltak 26 om målrettet innsats for å redusere helseforskjeller mellom lhbtqi-personer og den øvrige befolkning. En informant fra offentlig sektor forteller at helsetilbudet til gruppen har blitt endret. Blant annet blir helsetilbudet påvirket av smittevern, at nøkkelpersonell blir satt til andre oppgaver, og at fremdrift i ordinær saksbehandling blir tregere. Det påpekes at tiltak som ikke er godt etablert er særlig sårbare.

Tiltak 27 om faglige rammer for kjønnsbekreftende behandling for personer med kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori ble også nevnt av mange informanter. Dette skyldtes en antakelse om at arbeidet med de faglige rammene kunne bli ytterligere forsinket, siden Helsedirektoratet er spesielt påvirket av koronapandemien. Dette kunne imidlertid Helsedirektoratet avkreftet i våre intervjuer med dem, og tiltaket ble gjennomført som planlagt før koronapandemien inntraff. Forsinkelsene i prosjektet skyldtes et svært stort antall høringsuttalelser, og det var behov for mer tid for å håndtere, innarbeide og svare ut de forskjellige hensynene som kom frem i høringsrunden.

Tiltak rettet mot lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn blir også trukket frem som særlig utsatte i denne perioden. En av organisasjonene forteller for eksempel at deres inntrykk er at tiltakene 32-34, knyttet til overføringsflyktninger, asylsøkere og asylmottak, enten har blitt satt på vent eller at det har vært lite aktivitet.³¹ Informanten peker særlig på tiltak 34c, som innebærer å utvikle et kompetansehevingstiltak for ansatte i omsorgssentre. Dette inkluderer kurs og opplæring, og her har de siste to av de totalt seks kursene blitt avlyst på grunn av korona. Slik kompetanseheving handler om å jobbe med holdningsendring, forståelse og refleksjon – ikke bare informasjonsdeling – og informanten påpeker at det er svært utfordrende å få til slikt arbeid digitalt. 5. juli ble det imidlertid kunngjort at regjeringen vil prioritere flyktninger som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner. Dette er direkte relatert til vurderingene som skulle gjøres i forbindelse med tiltak 32.³²

Tiltak knyttet til Rosa kompetanse har også blitt påvirket av at restriksjonene har gjort det vanskelig å holde kurs og foredrag. Selv om Rosa kompetanse har gått over til digitale løsninger, opplever en informant at disse løsningene ikke gir samme verdi. Det blir større grupper, og det blir derfor vanskeligere å nå ut til alle deltakerne og sørge for at alle forstår.

Flere av informantene peker på at det i denne perioden har vært mindre kontakt og samarbeid mellom de ulike aktørene, både blant sivilsamfunnsorganisasjoner og offentlige myndigheter. Dette fører til at tiltak som krever samarbeid kan bli ekstra utsatt. En informant påpeker at handlingsplanen som helhet inneholder svært mange aktører som både jobber på ulike felt og samarbeider tverrfaglig, og at dette samarbeidet nå på flere områder har blitt lagt litt på is. En annen informant trekker frem tverrdirektorale tiltak

³¹ Intervjuet ble gjennomført før regjeringens pressemelding relatert til prioritering av lhbtqi+-personer ved uttak av overføringsflyktninger.

³² Vi gjør oppmerksom på at regjeringen skriver «lesbiske, homofile, bifile og transpersoner» etterfulgt av lhbtqi+ i parentes, noe som inkluderer en større gruppe enn de som er nevnt eksplisitt. Se <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-vil-prioritere-flyktninger-som-er-lesbiske-homofile-bifile-og-transpersoner/id2722183/>.

som spesielt sårbare. En krise kan føre til en krevende økonomisk situasjon og kan tvinge frem andre prioriteringer. Dette kan særlig ramme offentlige myndigheter som kun har lhbtqi-tematikk og likestillingsarbeid som en liten del av sitt mandat.

Til sist blir det trukket frem at tiltakene som er knyttet til internasjonalt arbeid har blitt sterkt påvirket av situasjonen. Erfaringsdeling, arrangementer og besøk over landegrensene, samt arbeid i internasjonale fora, har blitt sterkt påvirket og utsatt på ubestemt tid grunnet reiserestriksjonene som har blitt iverksatt.

4.3 Status for arbeidet med handlingsplanen

Til tross for at enkelte tiltak har blitt forstyrret av koronapandemien er det overordnede inntrykket at handlingsplanen generelt ikke har blitt nevneverdig påvirket av situasjonen som har oppstått. De aller fleste aktørene peker på at mange tiltak allerede har blitt gjennomført, og av de tiltakene som fremdeles gjenstår hadde det i mange tilfeller allerede blitt igangsatt prosesser før koronapandemien. De fleste av de gjenstående tiltakene går dermed sin gang. Av tiltakene som er løpende, eller årlige, formidler de fleste av informantene en oppfatning om at myndighetene, i samspill med andre, har vært i stand til å finne alternative løsninger der tiltakene ikke kunne gjennomføres i tråd med ordlyden i handlingsplanen. Disse alternativene oppfattes i all hovedsak å bidra til at *formålet* med tiltakene oppnås, og dette oppleves dermed som tilfredsstillende løsninger.

Det foregående er ikke en vurdering av handlingsplanen som helhet, eller måloppnåelsen på feltet som helhet. Den relativt positive vurderingen vi gjengir omhandler i hvilken grad koronapandemien har *endret* muligheten for å komme i mål med handlingsplanen, og dette oppfattes altså generelt ikke å være tilfellet. Mange av aktørene er imidlertid nå svært opptatt av at man umiddelbart går i gang med å tenke *forbi* handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*, og starter prosessen rundt den nye handlingsplanen som ble omtalt av Erna Solberg og Abid Raja i juni.³³

³³ Solberg, E. & Raja, A. (2020, 23. juni). Nå trapper vi opp. VG.

5 Oppsummering og anbefalinger

I det følgende oppsummerer vi funnene fra undersøkelsen av koronarelaterte effekter for innsatsen på feltet og handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*. Etter denne oppsummeringen presenterer vi våre anbefalinger som er utarbeidet på bakgrunn av disse funnene.

Oppfatninger om konsekvensene av koronapandemien

Koronapandemien har ført til store endringer for alle våre informanter, og for virksomhetene og organisasjonene de representerer. Vi har imidlertid funnet at de til tross for dette ser ut til å ha klart å finne alternative løsninger og tilpasninger som har gjort dem i stand til å videreføre arbeidet på feltet på det flere omtaler som en adekvat /tilfredsstillende måte.

Det er imidlertid ingen tvil om at koronasituasjonen har ført til endrede prioriteringer hos myndighetene, og en reduksjon i samhandling og interaksjon mellom aktørene som arbeider på feltet. Sivilsamfunnsaktørene har til dels svært forskjellige oppfatninger om myndighetenes informasjonsarbeid og den informasjonen de har fått i denne perioden. Mens noen har opplevd myndighetenes budskap som betryggende, spesielt relatert til finansiering og økonomisk støtte, opplever flertallet av sivilsamfunnsaktører samme forhold som en stor usikkerhetsfaktor i denne perioden. Dette kan tyde på et lite helhetlig informasjonsarbeid fra myndighetenes side, og det varierer også i hvilken grad aktørene oppfatter myndighetenes budskap om økonomisk støtte og finansiering som konkrete nok til at det gir dem trygghet.

Sivilsamfunnsaktørene viser alle stor forståelse for at håndteringen av en pandemi har medført endrede prioriteringer og begrensede muligheter til å følge opp aktørene på feltet. Aktørene oppfatter situasjonen siden tidlig i mars som en unntakstilstand som har vanskeliggjort arbeidet både for myndigheter og sivilsamfunnsaktører. Kravene de har stilt til myndighetene har derfor vært noe begrensede, men det fremstår som tydelig at man nå nærmer seg et punkt der det begynner å bli vanskelig å fortsette å leve i en unntakstilstand. Sivilsamfunnsaktørene rapporterer om behov for informasjon både om finansiering og støtteordninger, innsatsen på feltet, og at kommunikasjon og samhandling mellom aktørene gradvis gjenopptas. Dette kan skyldes en oppfattet normalisering av tilstanden, og det er viktig å være oppmerksom på at situasjonen raskt kan endres, slik at strenge restriksjoner igjen blir nødvendige. Det er derfor viktig å opprette en god dialog mellom aktørene på feltet nå, og samtidig utforme og informere om planer for hvordan en eventuell ny runde med strenge restriksjoner vil håndteres fra myndighetenes side.

Alternative løsninger og konsekvenser

Samtlige aktører forteller at det har blitt tatt kvantesprang inn i den digitale verden i løpet av koronapandemien. Digitale møter i organisasjonene, digitale «kafésamlinger» for medlemmer og brukere og digitale chatte- og støtteordninger har blitt utprøvd av de fleste aktørene. Også større arrangementer har blitt avholdt digitalt, som for eksempel i forbindelse med Oslo Pride, men også digitale landsmøter og digital sommerleir er planlagt og/eller avholdt.

De fleste aktørene erfarer at det er en rekke positive konsekvenser forbundet med alternative løsninger. Digitale møter er både tidsbesparende og effektive, samtidig som de muliggjør bredere deltakelse. Ved bruk av digitale flater utjevnes forskjellen mellom by og land, og det blir også lettere for aktører som ikke har mulighet til å reise eller sette av hele dager til møter å delta. I tillegg medfører digitale løsninger lavere

arrangementskostnader og muligheten til å ha med langt flere deltakere, for eksempel når det holdes kurs. En annen fordel er at det kan bli lavere terskel for å delta på arrangementer. Dette kan for eksempel gjelde personer som ikke lever åpent, og som nå kan delta anonymt på arrangementer.

En annen positiv konsekvens har for noen vært at de har fått mer tid til sitt arbeid på feltet. Flere representanter for direktorater har fortalt om dette. Det er imidlertid svært stor variasjon her, da for eksempel de med barn som ikke har hatt barnehage- og skoletilbud rapporterer om det motsatte. Samtidig er det altså slik at mange møter og arrangementer har blitt utsatt, og de møtene som har blitt avholdt har blitt mer effektive i form av at de ikke krever reise, osv. Dette har for noen av våre informanter ført til at de har fått jobbet målrettet og aktivt, noe de opplever som en positiv konsekvens. I tillegg til at situasjonen i hjemmet påvirker dette, avhenger det også av hvilken type virksomhet eller organisasjon man er en del av. De fleste sivilsamfunnsaktørene rapporterer om en hektisk tid preget av håndtering av nye og uforutsette utfordringer, og det er dermed ikke en *generell* positiv konsekvens at aktørene har fått mer tid eller ro til sitt arbeid.

De negative konsekvensene er i stor grad forbundet med tapet av de positive virkningene man får ved at mennesker møtes, snakker sammen, blir kjent, og knytter nettverk. Samtlige organisasjoner er klare på at fysiske tilbud ikke kan erstattes fullt ut av noe digitalt, og at det digitale må komme i tillegg. I tillegg er det opplagte negative konsekvenser forbundet med bortfall av tilbud som *ikke* kan tilbys digitalt, som for eksempel medisinsk behandling og oppfølging. En annen direkte konsekvens av at for eksempel Pride ikke ble gjennomført som fysiske arrangementer er at organisasjoner mister en arena for rekruttering av medlemmer. Dette er negativt i seg selv, men det er også negativt for organisasjonenes økonomi, dersom de for eksempel neste år opplever redusert tilskudd som følge av lavere medlemstall i dette unntaksåret. Her nevnes for eksempel Fordelingsutvalget og de negative konsekvensene forbundet med å havne under gitte terskelverdier for antall medlemmer. Det nevnes også av noen sivilsamfunnsaktører at de har vært inne i en god periode med tilslag på mange prosjektsøknader før koronapandemien, og at de frykter at situasjonen kan gjøre det vanskelig å rapportere tilfredsstillende på prosjektene slik at de får fortsatt arbeidet med sine prosjekter. I denne sammenheng etterlyses det konkret og tydelig informasjon på hva som skal rapporteres og hvilke konsekvenser det vil få dersom opprinnelige mål og resultater ikke kan oppnås.

Flere aktører påpeker at de er bekymret for potensielle langsiktige konsekvenser av koronapandemien. Et aspekt er det økonomiske. Kostnadene forbundet med å håndtere koronapandemien er enorme, og dette kan få budsjettmessige konsekvenser for statsforvaltningen, og i neste instans sivilsamfunnsaktører.

Sivilsamfunnsaktører er også bekymret for at et midlertidig bortfall av samarbeids- og medvirkningsarenaer vil føre til en varig svekkelse på disse arenaene. De påpeker at det nå må jobbes aktivt med å gjenoppbygge disse. Samtidig er mye av innsatsen på feltet basert på frivillig innsats, og det er også en viss bekymring knyttet til om bortfallet av arrangementer som Pride fører til at nettverket av frivillige forvitrer.

En annen potensiell konsekvens av restriksjonene som ble innført er at mange aktiviteter også har blitt *utsatt*. Dette har ført til at en del aktører har fått frigjort tid til å håndtere responsen på koronapandemien, men på lang sikt kan dette føre til en opphopning av arbeid og arrangementer når situasjonen normaliseres. Det er for eksempel planlagt mye aktivitet høsten 2020, og det er viktig at man i planleggingen av tiden fremover er i stand til å balansere et ønske om å ta igjen tapt tid med behovet for å videreføre det viktige løpende arbeidet på feltet.

Spesielt utsatte grupper

Selv om aktørene i hovedsak oppfatter at arbeidet på feltet ikke er alvorlig forstyrret, er det tydelig at noen grupper er mer utsatt enn andre. Dette innebærer at det er spesielt viktig å kartlegge og vurdere i hvilken grad spesielt utsatte grupper har blitt negativt påvirket, hva som må gjøres for å sørge for at de negative konsekvensene for disse gruppene ikke blir varige, og at man reduserer deres sårbarhet ved lignende situasjoner i fremtiden. Vi har i denne sammenheng fremhevet de som ikke er trygge, eller ikke har det bra, i sitt eget hjem. Mange lever ikke åpent, og de som lever åpent kan bo sammen med mennesker som ikke aksepterer dem. I slike tilfeller er sosiale møteplasser for støtte og aksept viktig, og dette har for mange falt bort i denne perioden. Spesielt utsatt er de som mangler digitalt privatliv, ved at de for eksempel deler rom med andre, ikke har egne datamaskiner, eller at noen overvåker det de gjør.

En annen spesielt utsatt gruppe er de som har behov for hjelp, behandling og oppfølging som ikke kan gjennomføres digitalt. Personer med kjønnsinkongruens i et behandlingsløp fremheves spesielt her, men også andre med medisinske behov er spesielt utsatt i en situasjon lik den som oppstod tidlig i mars.

I tillegg påpekes det at krisetiden har medført en tendens til normativitet. Myndighetene og andre aktører har vært nødt til å reagere hurtig, og utvikle informasjon og anbefalinger raskt, og det pekes på at dette i visse tilfeller har gått ut over minoriteter. For eksempel ved at myndighetene ikke tilpasset informasjon til forskjellige språk i startfasen av pandemien, og for eksempel ved at man ved anbefalinger om aktiv norgesferie ikke tar tilstrekkelig hensyn til universell utforming og personer med nedsatt funksjonsevne.

Avslutningsvis fremheves digital kompetanse og alder som viktige faktorer som kan indikere sårbarhet. Spesielt eldre lhbtq-personer omtales av flere informanter, og det oppleves som spesielt problematisk at disse som allerede erfarer å ha et redusert tilbud, mister de få tilbudene de har når de gjøres digitale. Til tross for en markant digital duggnad i denne perioden er det viktig å være klar over at dette i hovedsak gjelder unge personer og personer i yrker der digitale møter og aktiviteter har blitt naturlige alternativer til tradisjonell aktivitet.

Handlingsplanen og tiltak

Det overordnede inntrykket vi sitter igjen med er at handlingsplanarbeidet i stor grad har gått videre i løpet av perioden med restriksjoner. Til tross for at arbeidshverdagen har blitt endret har mange av tiltakene allerede blitt gjennomført eller iverksatt, og få prosesser ser ut til å ha stoppet helt opp i løpet av denne perioden.

Det er imidlertid tydelig at flere tiltak har fått en annen form, ved at for eksempel møter og arrangementer har blitt flyttet over til digitale flater. I all hovedsak opplever aktørene at målene for disse tiltakene har blitt oppnådd ved hjelp av slike alternative løsninger, i alle fall til en viss grad.

Anbefalinger

I løpet av denne undersøkelsen ble det kjent at myndighetene skal gå i gang med arbeidet med en ny handlingsplan på feltet.³⁴

Basert på aktørenes oppfatninger finner vi ikke grunnlag for å anbefale justeringer eller forlengelse av den foreliggende handlingsplanen på bakgrunn av koronasituasjonen. Det fremstår som avgjørende i den nåværende situasjonen at alle parter fokuserer på å

³⁴ Solberg, E. & Raja, A. (2020, 23. juni). Nå trapper vi opp. VG.

evaluere handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet* grundig, og at dette arbeidet kobles aktivt opp mot prosessen med en ny handlingsplan på feltet.

Proba samfunnsanalyse leverer en sluttrapport tidlig i 2021, der sentrale spørsmål knyttet til den eksisterende handlingsplanen belyses. Vi tar sikte på å utforme denne rapporten på en måte som gjør det lett å anvende funn og anbefalinger inn i arbeidet med en ny handlingsplan. I denne evalueringen fokuserer vi på å involvere av et bredt utvalg aktører, med spesiell vekt på at også sivilsamfunnsaktørenes stemme kommer frem.

På bakgrunn av aktørenes oppfatning av fremdrift med tiltakene i den eksisterende handlingsplanen anbefales det at eksisterende tiltak som a) *ikke har vært tilstrekkelig klare/tydelige* og b) *ikke har blitt gjennomført* vurderes grundig og eventuelt justeres og innarbeides i arbeidet med en ny handlingsplan. Å avdekke og identifisere disse tiltakene vil være en sentral del av sluttevalueringen.

Vi har i den første delrapporten fra evalueringen pekt på at prosessen i forkant av den eksisterende handlingsplanen ble oppfattet som til dels svært mangelfull, og anbefaler at man allerede nå vurderer anbefalingene fra den rapporten idet prosessen frem mot en ny handlingsplan planlegges.

Vi har i denne rapporten pekt på en rekke konsekvenser av koronapandemien, og vi anbefaler at disse erfaringene gjennomgås og vurderes grundig. Vi anbefaler at det utarbeides en «kriseplan» for feltet, som identifiserer de særskilte utfordringene som er avdekket her, samt hvilke grupper som er spesielt utsatt. Det bør utarbeides spesielle tiltak for disse gruppene som raskt kan iverksettes om lignende situasjoner skulle oppstå senere, eller dersom koronapandemien igjen tiltar og restriksjoner gjeninnføres. Utviklingen av en slik plan bør påbegynnes umiddelbart, og det vil også være mulig å inkludere ferdigstillelsen og videre arbeid med en slik plan som et tiltak i en ny handlingsplan.

Vi anbefaler som nevnt at spesielt utsatte grupper kartlegges grundigere, og at det gjøres en vurdering av hvor store konsekvensene har vært, og er, for de omtalte gruppene. Restriksjonene er på nåværende tidspunkt myknet opp, men de kan strammes inn igjen, og andre lignende situasjoner kan oppstå senere. Det er derfor viktig å få god oversikt over a) hvem som er utsatte, og b) hva som kan gjøres for å sikre at disse får oppfølging og et tilbud også i krisetid. Flere av våre informanter omtaler i denne sammenheng også koronasituasjonen som et «forstørrelsesglass» som tydeliggjør hvilke utfordringer som allerede finnes. De som i denne rapporten omtales som spesielt utsatte grupper er i all hovedsak også utsatt i en normaltilstand. Den økte kunnskapen om disse gruppens utfordringer bør dermed også få konsekvenser utover planer og tiltak for krisesituasjoner.

Videre anbefaler vi at det iverksettes tverrsektorielle tiltak for å finansiere erfaringsoppsummeringer fra sivilsamfunnsaktørene som i denne perioden har kommet langt med digitalisering av sine tjenester og arrangementer. Aktørene forteller selv om godt samarbeid med organisasjoner på andre felt, og det er tydelig at mange av aktørene har tilegnet seg omfattende erfaring med forskjellige digitale verktøy og digitale samhandlingsformer. Dette har vært et krevende og omfattende arbeid for organisasjonene, og det fremstår som hensiktsmessig å finansiere prosjekter som lar organisasjonene systematisere og konsolidere den kunnskapen de har fremskaffet, både for deres egen del, men ikke minst for å sikre erfaringsdeling med de aktørene som ikke i like stor grad var i stand til å omstille seg.

På bakgrunn av våre funn fremstår det som viktig å gå i gang med kommunikasjons- og samhandlingsarbeidet på feltet så snart som mulig. Samtlige aktører har forståelse for at dette har vært en periode preget av unntak, men at det nå er et stort behov for a)

informasjon om støtte- og tilskuddsordninger og rapportering, b) informasjon om retningslinjer og anbefalinger til organisasjoner og målgrupper og c) informasjon og dialog om eksisterende og ny handlingsplan.

Buudir har innkalt til møte i referanseforum i august 2020, og det fremstår som om også representantene for myndighetene er innstilt på å gjenoppta arbeidet – og samarbeidet – på feltet som snart som mulig. Det er i denne forbindelse også viktig å legge en langsiktig plan for høsten 2020, siden det er en fare for at dette blir et halvår der mange utsatte møter og arrangementer skal gjennomføres. Samtlige aktører er nødt til å ha god dialog i planleggingen av halvåret slik at arrangementer ikke kolliderer, og slik at aktørene også får tilstrekkelig rom og kapasitet til å gjenoppta viktige funksjoner og kontakter som kan ha blitt redusert i løpet av perioden med restriksjoner.